

Ἡ Ἁγία καὶ Μεγάλη Σύνοδος
καὶ ἡ ὀρθόδοξη διασπορὰ
Ἐθνικοὶ πειρασμοὶ καὶ ἱεραποστολικές προκλήσεις

Δημητρίου Κεραμιδᾶ*

Ἡ ὀρθόδοξη διασπορὰ
μεταξὺ ἐνσωμάτωσης καὶ ἐθνοεκκλησιαστικῶν διεκδικήσεων

Ὅπως εἶναι γνωστό, ἀπὸ τὸν περασμένο αἰῶνα οἱ ἀποστάσεις μεταξὺ Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως, Βορρᾶ καὶ Νότου ἐξανεμίσθησαν καὶ διαμορφώθηκαν νέοι γεω-πολιτικοί, γεω-πολιτισμικοὶ καὶ –σὲ μεγάλο βαθμό– νέοι γεω-θρησκευτικοὶ χῶροι. Τὸ διεθνὲς περιβάλλον προσδιορίζεται πλέον ἀπὸ τὴν ἀλληλεπίδραση διαφορετικῶν συναφειῶν, ὡς ἀποτέλεσμα τῆς κατάρρευσης παλαιῶν συνόρων (Σιδηροῦν Παραπέτασμα), τῆς εὐκόλης καὶ ἄμεσης μετάδοσης μηνυμάτων ἀπὸ τῆ μίᾳ ἄκρῃ τοῦ πλανήτη στὴν ἄλλη (*social media*), τῆς μετανάστευσης πληθυσμῶν, τῆς δυναμικῆς συγκατοίκησης ἀνθρώπων διαφορετικῶν ἐθνικῶν καὶ πολιτισμικῶν παραδόσεων (σύγχρονες πολυπολιτισμικὲς μεγαλουπόλεις). Ἡ σχέση τοπικοῦ–παγκοσμίου (*glocal*) ἐκφράζεται ἀκόμη μέσα ἀπὸ μίᾳ διαδικασίᾳ ἀπο-εδαφικοποίησης τῶν πολιτισμῶν, ποὺ πλέον δροῦν ἔξω ἀπὸ τὸν ἔλεγχο ἐνὸς δεδομένου γεωγραφικοῦ χώρου ἢ πολιτειακοῦ μοντέλου (ὅπως ἦταν π.χ. οἱ προνεωτερικὲς Αὐτοκρατορίες ἢ τὰ νεωτερικὰ ἐθνικὰ Κράτη) ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν ἐπαναξιολόγηση τοῦ ρόλου τῶν διαφόρων «περιφερειῶν»¹. Ἐν προκειμένῳ, στὴ συνάφεια

* Ὁ Δημήτριος Κεραμιδᾶς εἶναι διδάκτωρ Θεολογίας καὶ διδάσκων στὸ Ποντιφικὸ Πανεπιστήμιον San Tommaso d'Aquino–*Angelicum* τῆς Ρώμης.

1. Ἱστορικά, ἡ χριστιανικὴ Ἐκκλησία, Ἀνατολικὴ καὶ Δυτικὴ, ἄσκησε τὴν κανονικὴ τῆς δικαιοδοσίᾳ ἐντὸς τοῦ περιγράμματος τῶν ρωμαϊκῶν *limes*, τοὺς ὁποίους υἰοθέτησε (μὲ κάποιες προσαρμογές) γιὰ νὰ ἀναπτύξει ἓνα εὐρὸ δίκτυο Ἐπισκοπῶν, Ἀρχιεπισκοπῶν καὶ Μητροπόλεων. Ἀλλὰ καὶ οἱ νεώτερες ὀρθόδοξες Αὐτοκέφαλες Ἐκκλησίαι, μολοντί

τῶν μεγαλοπόλεων καὶ τῶν διαπολιτισμικῶν συμβιώσεων, ἡ ὑψηλὴ κυριαρχία ἐνὸς πολιτειακοῦ ἢ πολιτιστικοῦ κέντρου (π.χ. Ρώμη, Μόσχα, Βιέννη) ἀμφισβητεῖται ἔντονα, ἀφοῦ τὰ ἴδια τὰ νέα διαπολιτισμικά περιβάλλοντα τείνουν νὰ γίνουν φορεῖς δικτύων πολιτισμοῦ, τοπικῆς ἢ διεθνoῦς ἐμβέλειας (βλ. μεγαλοπόλεις Σάο Πάολο, Λάος, Παρισιοῦ, Βερολίνου). Νὰ σημειωθεῖ ὅτι ἐξ ἅπαντος ἡ παγκοσμιοποίηση δὲν ἐξαντλεῖται ἀποκλειστικὰ στὸν ιδεολογικὸ θρίαμβο τῆς οἰκονομίας καὶ τῆς τεχνολογίας, ἀλλὰ ἐπεκτείνεται καὶ στὴν –σὲ παγκόσμιο ἐπίπεδο– κριτικὴ ἀμφισβήτηση τῶν οἰκονομικῶν καὶ ιδεολογικῶν ἐπιτευγμάτων τῆς νεωτερικότητας, πρᾶγμα ποῦ –μεταξὺ ἄλλων– ἐνεθάρρυνε τὴν ἐπιστροφή στὴ θρησκεία καὶ τὴν πνευματικὴ ἀναζήτηση.

Στὴ συνάφεια αὐτῇ, οἱ ὀρθόδοξοι ἀπόδημοι συνειδητοποιοῦν σήμερα περισσότερο ἀπὸ ὅ,τι στὸ παρελθὸν ὅτι ἡ «ἐξόδος» ἀπὸ τὶς πατρῶες ἐστίες σημαίνει τὴν ἔνταξή τους σὲ μία νέα πατρίδα· μὲ ἄλλα λόγια, εἶναι τόσο «διασπορά», ἀπομάκρυνση δηλαδὴ ἀπὸ ἓνα ἐθνικὸ ἢ κρατικὸ κέντρο, ὅσο καὶ «ἐγκατασπορά», σκόρπισμα δηλαδὴ στὸν χῶρο καὶ διάδοση στὸν κόσμο καὶ τελικά «μετοίκηση», ὀριστικὴ ἐγκατάσταση σὲ ἓναν νέο πολιτιστικὸ τόπο².

ὀπωσδήποτε μετα-αυτοκρατορικές, ἀπηχοῦν τὸ λεγόμενον «κωνσταντινέιο» μοντέλο ἐλέγχου τῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τὸ Κράτος ἢ ἐνὸς δεδομένου ἔδαφους ἀπὸ μία Ἐκκλησία (π.χ. Ἐκκλησία «πάσης Ἑλλάδος», «πασῶν τῶν Ρωσιῶν» κ.τ.λ.).

2. Τὸν τελευταῖο αἰῶνα ὁ ἀριθμὸς τῶν ὀρθοδόξων χριστιανῶν στὴν Ἀμερικὴ καὶ τὴ Δυτικὴ Εὐρώπη (Γερμανία, Ἰσπανία, Γαλλία, Ἡνωμένο Βασίλειο, Ἑλβετία, Σουηδία, Ἰταλία) αὐξήθηκε σημαντικά. Σήμερα, στὴ Γερμανία ζοῦν περὶ τὸ 1.000.000 ὀρθόδοξοι (ἐναντι μὲν μόλις 4.000 τὸ 1910), ἐνῶ στὴν Ἀμερικὴ (Βραζιλία, Καναδᾶς, Μεξικό) ὁ ἀντίστοιχος ἀριθμὸς ὑπερβαίνει τὶς 700.000. Στὶς Η.Π.Α. –ὅπου ἡ ὀρθόδοξη παρουσία ἀνάγεται στὶς ρωσικὲς ἱεραποστολὰς τοῦ 18ου αἰῶνα καὶ ἐνισχύθηκε κυρίως μὲ τὰ μεταναστευτικὰ ρεύματα τῶν τελῶν τοῦ 19ου καὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ 20οῦ αἰῶνα– ἐκτιμᾶται πὼς εἶναι ἐγκατεστημένοι περίπου 1.800.000 ὀρθόδοξοι (μετανάστες ἢ παιδιὰ μεταναστῶν), προερχόμενοι ἀπὸ τὴν Κεντρο-ἀνατολικὴν Εὐρώπην, τὰ Βαλκάνια καὶ τὴ Μέση Ἀνατολή (ἐναντι 500.000 τὸ 1910). Τέλος, ὑπολογίζεται πὼς 700.000 ὀρθόδοξοι εἶναι ἐγκατεστημένοι στὴν Αὐστραλία. Βλ. Pew Research Center, Nov. 8, 2017, "Orthodox Christianity in the 21st Century" [<http://assets.pewresearch.org/wp-content/uploads/sites/11/2017/11/27165954/Orthodoxy-II-FULL-REPORT.pdf> (10-7-2018)], σσ. 24-25. Τὰ δεδομένα αὐτὰ δὲν ἀλλάζουν οὐσιαστικὰ τὴ δημογραφικὴ κατανομὴ τῆς Ὀρθόδοξης Ἐκκλησίας (ποῦ διατηρεῖ τὸν μεγαλύτερο ἀριθμὸ τῶν περίπου 260 ἑκατομμυρίων πιστῶν τῆς στὸν δικαιοδοσιακὸ χῶρο τῶν Αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν), ὡστόσο καταδεικνύεται ἡ ἀνάγκη νὰ ρυθμισθεῖ ἡ ἐκκλησιαστικὴ συγκρότηση αὐτῶν τῶν κοινοτήτων βάσει τῶν δεδομένων τοῦ 21ου αἰῶνα, συνυπολογιζόμενων καὶ τῶν νέων

Ίστορικά οί ἐν τῇ λεγομένῃ «διασπορᾷ» εὐρισκόμενοι ὀρθόδοξοι ἔχουν νὰ ἐπιδείξουν μία ἀξιοθαύμαστη δύναμη προσαρμογῆς στὶς κοινωνικὲς συνθήκες τῆς Δύσεως. Ἄρκει νὰ θυμηθοῦμε μεταξὺ ἄλλων τὴν πνευματικὴ ἀκτινοβολία τῶν ρώσων ἐμιγκρέδων τοῦ Παρισιοῦ τῶν ἀρχῶν τοῦ 20οῦ αἰῶνα καὶ τὴ συμβολὴ τους ὄχι μόνον στὴν προβολὴ τῆς ὀρθόδοξης πνευματικότητος ἀλλὰ καὶ στὸν δημιουργικὸ διάλογο μὲ τὰ θεολογικὰ καὶ φιλοσοφικὰ ρεύματα τῆς ἐποχῆς τους. Κατὰ τὸν Μητροπολίτη Διοκλείας Κάλλιστο Ware, ἡ πραγματικότητα τῆς διασπορᾶς εἶναι μία ἔκφραση τῆς θείας πρόνοιαι, προκειμένου οἱ ὀρθόδοξοι νὰ μὴν ἀπομονωθοῦν ἀπὸ τὸν ὑπόλοιπο κόσμον καὶ νὰ μπορέσουν νὰ μαρτυρήσουν τὴν πίστη τους, προβάλλοντες τὴν ὀρθόδοξη κληρονομία καὶ ἀκούγοντας προσεκτικὰ τοὺς ἄλλους χριστιανοὺς καὶ τὸν ἐκκοσμιευμένο κόσμον. Ἔτσι, ἡ τραγικότητα τοῦ διασκορπισμοῦ γίνεται ἓνας «καιρὸς», μία ἀποφασιστικὴ στιγμή, προκειμένου ἡ Ὅρθοδοξία νὰ εἶναι παροῦσα στὶς σύγχρονες παγκόσμιες προκλήσεις³. Ἄλλοι πάλι, ὅπως ὁ J. Meyendorff, μὲ κάπως αὐξημένο τόνο αἰσιοδοξίας, εἶδαν τὴν ὀρθόδοξη διασπορὰ ὡς ἓνα «καλοδεχούμενον φαινόμενο» ποὺ βοήθησε τοὺς ὀρθοδόξους νὰ ἀναπτύξουν τὴν πνευματικότητά τους, νὰ ἐνθαρρύνουν τὸ οἰκουμενικὸ κίνημα καὶ νὰ τονίσουν τὴν ἀξία τῆς ἐπιστροφῆς στὴν παράδοση τῆς Μιᾶς Ἐκκλησίας⁴. Κατ' ἄλλους, «εἶναι ἀφάνταστα δύσκολο» νὰ εἶναι κανεὶς ὀρθόδοξος στὴ Δύση σήμερον, γιατί αὐτὸ σημαίνει ρήξη καὶ καταγγελία τοῦ κόσμου στὸν ὁποῖο γεννήθηκε καὶ μεγάλωσε καὶ ἐθελότυφλο ἐξωραϊσμὸ τῶν ἀντιθέσεων μὲ τὴ Δύση⁵. Τέλος, δὲν θὰ πρέπει νὰ ἀγνοηθεῖ πὼς οἱ ὀρθόδοξοι ποὺ ζοῦν στοὺς χώρους τῆς διασπορᾶς βρίσκονται ἐν δυνάμει σὲ μία κατάσταση

μεταναστευτικῶν ρευμάτων ποὺ διηύρουναν περαιτέρω τὸν ὀρίζοντα τῆς Ὅρθοδοξίας ἀπὸ τὴν Ἀνατολὴ πρὸς τὴ Δύση.

3. Βλ. T. Ware, *The Orthodox Church*, Penguin, London 2015⁵, σ. 181.

4. J. Meyendorff, *The Orthodox Church. Its past and its role in the World Today*, St. Vladimir's Seminary Press, Crestwood 1996⁴, σ. 170: "We are therefore confronted today by the gradual emergence of a Western Orthodoxy, a welcome phenomenon, which will assist the Orthodox youth who had adopted the language, culture and customs of the countries where they were born, and are to all intents and purposes as Western as their Latin brothers, to preserve the Orthodox faith".

5. X. Γιανναρᾶς, «Ἐθνικισμὸς, ἡ ἄρνηση τῆς ἐλληνικότητος», στό: Ὁ ἴδιος, *Finis Graeciae*, ἐκδ. Ἰανός, Θεσσαλονίκη 2014, σσ. 386, 394.

«καταδικασθείσας έκκλησιολογικής αίρεσης»⁶ –ή αναφορά ἐδῶ γίνεται στὴν καταδίκη τοῦ ἐθνοφυλετισμοῦ ἀπὸ τὴν Ἁγία καὶ Μεγάλη [Μεΐζονα] Σύνοδο τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου τὸ 1872 ὡς «ξένης καὶ πολεμίας τῆς εὐαγγελικῆς διδασκαλίας», τῶν δὲ ἀποδεχόμενων τὸν θρησκευτικὸ ἐθνικισμὸ ὡς «σχισματικῶν»⁷, καταδίκη ποὺ ἐπιβεβαιώθηκε ἀπὸ τὴν Ἁγία καὶ Μεγάλη Σύνοδο τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας (2016)⁸.

Σὲ κάθε περίπτωση, ἡ ἐκκλησιαστικὴ διασπορὰ συνιστᾶ γιὰ τὴν Ὁρθοδοξία καὶ τὴ θεολογικὴ κοινότητα μία κομβικὴ πρόκληση: τὴν ἐφαρμογὴ ἀρχαίων καὶ ἐμπεδωμένων στὴν ἐκκλησιαστικὴ πράξη θεσμῶν σὲ νέες γεω-κοινωνικὲς συνθήκες καὶ σὲ ἐδάφη τῶν ὁποίων τὸ δικαιοδοσιακὸ *status* παραμένει ἀσαφὲς σὲ πανορθόδοξο ἐπίπεδο, λόγω τῆς ὑπαρξῆς παράλληλων «ἐθνικῶν» συν-δικαιοδοσιῶν⁹. Ἐπιπλέον, ἔχοντας ὑπ' ὄψιν πὼς ἡ γένεση τῶν ὀρθόδοξων κοινοτήτων τοῦ ἐξωτερικοῦ συμπροσδιορίσθηκε ἀπὸ τὴν ἐθνικὴ καταγωγὴ τῶν μεταναστῶν, ἡ διασπορὰ καλεῖται σήμερα νὰ συμφιλιώσῃ τὴν ἐσχατολογικὴ, δηλαδὴ τὴν κατ' ἐξοχὴν ὑπερ-κοσμικὴ καὶ ὑπερ-ιστορικὴ κλήση τῆς Ἐκκλησίας,

6. Γρ. Παπαθωμᾶς, «Αὐτοκεφαλισμὸς καὶ “Διασπορά”. Μία σχέση αἰτίου καὶ αἰτιατοῦ», στό: Ὁ ἴδιος, *Κανονικά Ἑμμορφα (Δοκίμια κανονικῆς οἰκονομίας II)*, ἐκδ. Ἐπέκταση, Κατερίνη 2015, σ. 409.

7. Βλ. Ἀ. Νανάκης (Μητρ. Ἀρκαλοχωρίου, Καστελλίου καὶ Βιάννου), «Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο. Ἀπὸ τὴν καταδίκη τοῦ ἐθνοφυλετισμοῦ (1872) στὸν Μακεδονικὸ Ἀγῶνα», στό: *Ἐπιστημονικὸ Συνέδριο Μακεδονικὸς Ἀγῶν: Ἐκατὸ χρόνια ἀπὸ τὸν θάνατο τοῦ Παύλου Μελά*, 12-13 Νοεμβρίου 2004, Ἑταιρεία Μακεδονικῶν Σπουδῶν, Θεσσαλονίκη 2006, σ. 55.

8. Βλ. *Ἐγκύκλιος τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας*, §3 (ὅπου γίνεται ὑπόμνηση τῆς Συνόδου τοῦ 1872 καὶ τῆς ὑπ' αὐτῆς καταδίκης τοῦ ἐθνοφυλετισμοῦ) ἀλλὰ καὶ §15, ὅπου διαβάζουμε πὼς: «Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία, ἔναντι τῆς ἰσοπεδωτικῆς καὶ ἀπροσώπου ὁμογενοποιήσεως, τὴν ὁποῖαν προωθεῖ ἡ παγκοσμιοποίησις, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀκροτήτων τοῦ ἐθνοφυλετισμοῦ, εἰσγγεῖται τὴν προστασίαν τῆς ταυτότητος τῶν λαῶν καὶ τὴν ἐνίσχυσιν τῆς ἐντοπιότητος». Ἀλλὰ καὶ ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου Χρυσόστομος σημείωνε στὴν Προσφώνησή του στὴ Σύνοδο: «Ὁ ἐθνοφυλετισμὸς εἶναι ἐκείνος ποὺ δὲν ἄφησε νὰ φτάσουν στὴ Σύνοδό μας τὸ ζήτημα τοῦ Αὐτοκεφάλου καὶ τῶν Διπτύχων καὶ εἶναι ἐπίσης ἡ αἰτία γιὰ τὴν ὄχι καὶ τόσο κανονικὴ λύση ποὺ δόθηκε στὸ θέμα τῆς Διασποράς. Στὴν ἐποχὴ μας, ποὺ οἱ ἐθνικοὶ φραγμοὶ καταργοῦνται ὁ ἕνας μετὰ τὸν ἄλλο, οἱ Ὁρθόδοξοι ὄχι μόνον αὐταναιρούμαστε ἀλλὰ καὶ αὐτογελοιοποιούμεστε καθιστώντας τὸ ἔθνος καταστατικὸ στοιχεῖο τῆς ἐκκλησιολογίας μας καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς μας ταυτότητος» [www.holycouncil.org (25-5-2018)].

9. Ἄς ἐπιτραπεῖ σὲ αὐτὸ τὸ κείμενο ἡ ἐνδεχομένη καταχρηστικὴ –ἀλλὰ ρεαλιστικὴ– χρήση τοῦ οὕτως ἢ ἄλλως ἀντικανονικοῦ ὄρου «ἐθνικός».

μέ την έθνική προϋπαρξη των διαφορετικών έκκλησιαστικών κοινοτήτων και δικαιοδοσιών.

Άς σημειωθεί ότι οί ένστάσεις δέν άφοροϋν την άρχή του *de facto* έθνικού και έκκλησιαστικού πλουραλισμοϋ (ή όρθόδοξη διασπορά είναι έξ όρισμοϋ πολυεθνική και πολυπολιτισμική), άρχή που δέν άντιβαίνει στην έμπειρία της άρχαίας Έκκλησίας, ή όποία είχε άποδεχθεί τή συνύπαρξη διαφορετικών λειτουργικών και θεολογικών παραδόσεων (π.χ. άντιοχειανή, άλεξανδρινή, ίεροσολυμιτική κ.τ.λ.). Το πρόβλημα έντοπίζεται στη διάσπαση της διοικητικής ένότητας και του «ένός» φρονήματος μιās τοπικής Έκκλησίας, κατ' άπόκλιση άπό τις διατάξεις των οίκουμενικών συνόδων (βλ. ένδεικτικά κανόνες 8 της ά', 8 της γ' και 12 της δ' οίκουμενικής συνόδου), λόγω της ύπαρξης περισσοτέρων έπισκόπων στον ίδιο τόπο ή γεωγραφική περιοχή και, κατ' επέκταση, της θεμελίωσης παράλληλων έκκλησιαστικών διοικήσεων και της ύπαρξης δικαιοδοσιακής συνεδαφικότητας άπό διαφορετικής έθνοφυλετικής προελεύσεως έπισκόπους¹⁰. Είδικώτερα, ως πρόβλημα της διασποράς θεωρείται τó ότι:

1. Οί διάφορες Αϋτοκέφαλες Έκκλησίες διεκδικοϋν μία σχεδόν παγκόσμια δικαιοδοσία, όρίζοντας Ίεράρχες εκτός του δικαιοδοσιακού τους έδάφους.

2. Τά –κατά μία άντίληψη– «όρθόδοξα» Κράτη στοχεϋοϋν στην πολιτική έπιρροή της Δύσεως (ή στην έξασφάλιση της πολιτικής της εϋνοιας), ένθαρρϋνοντας, άμέσως ή έμμέσως, την έξάρτηση των έκκλησιαστικών κοινοτήτων της διασποράς άπό τις έθνικές Έκκλησίες-Μητέρες¹¹.

10. Πράγματι, ό «φυλετικός (θρησκευτικός) έθνικισμός» εκφράζει την ιδέα της ίδρυσης είτε μιās Αϋτοκέφαλης Έκκλησίας σε πολιτειακό πλαίσιο είτε μιās έθνο-εκκλησιαστικής Κοινότητας στους χώρους της λεγόμενης «Διασποράς», βάσει όχι του τοπικού-έδαφικού [εϋχαριστιακού-έκκλησιαστικού] κριτηρίου, αλλά του έθνο-φυλετικού, έθνικού ή γλωσσικού και της κοινής φυλετικής καταγωγής». Γρ. Παπαθωμάς, «Έθνοφυλετισμός και [ή άποκαλούμενη] Έκκλησιακή “Διασπορά”», στο ίδ., *Κανονικά Έμμορφα (Δοκίμια κανονικής οίκονομίας II)*, ό.π., σ. 375.

11. Ένδεικτικά τó Έλληνικό Ύπουργείο Έξωτερικών διαθέτει «Διεύθυνση Έκκλησιαστικών Ύποθέσεων», άρμόδια για «τήν παρακολούθηση, μελέτη, εισήγηση και επίλυση όλων των θεμάτων και ύποθέσεων» που αναφέρονται στις εκτός της χώρας Όρθόδοξους Έκκλησίες, Θεολογικές Σχολές, Έκκλησιαστικά Κέντρα και Άπόδημο Κλήρο (Π.Δ. 11/1992, άρθρο 27, §1). Το τρίτο Τμήμα της Διεύθυνσης αυτής έχει την έπιμέρους άρμοδιότητα νά προστατεύει τὰ εκκλησιαστικά ζητήματα των Έλλήνων του έξωτερικού,

3. Ἐνισχύεται ὁ ἐκκλησιαστικὸς φυλετισμὸς καὶ ἀποδυναμώνεται ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἰδιοπροσωπία τῆς διασπορᾶς καὶ ἡ ἐνσωμάτωσή της στὶς εἰδικὲς συνθήκες καὶ ἀνάγκες τῶν κοινωνιῶν τῆς Δύσεως.

Ἡ διάσπαση τοῦ «ένός» ἐκκλησιαστικοῦ φρονήματος ποὺ ἐξασφαλίζεται ἀπὸ τὴν ἐνότητα γύρω ἀπὸ ἕναν ἐπίσκοπο ἔχει ὄχι μόνον πρακτικὲς καὶ δογματικὲς¹², ἀλλὰ καὶ διαχριστιανικὲς συνέπειες, τόσο διότι δὲν τηρεῖται ἡ αὐστηρῶς κανονικὴ τάξη τῆς Ὁρθοδοξίας, ὅσο καὶ διότι δίδει τὴν ἐντύπωση μιᾶς Ἐκκλησίας διηρημένης, ἡ ὁποία ἀνέχεται μία κακῶς νοούμενη –καὶ ἐξ ἅπαντος ἀντικλησιαστικὴ– σύγχυση γιὰ τὸ ποιά εἶναι κάθε φορὰ ἡ θέση τῆς Ὁρθοδοξίας γύρω ἀπὸ τὸ ἕνα ἢ ἄλλο ζήτημα (π.χ. εἰσδοχὴ ἑτεροδόξων, συμπεριφορὰ στὴν περίπτωση μεικτῶν γάμων, μετάφραση τῶν λειτουργικῶν κειμένων, ἐξομολόγηση ἢ ὄχι πρὸ τῆς θείας κοινωνίας, ὀρθόδοξη κοινωνικὴ διδασκαλία κ.τ.λ.)¹³. Ἔτσι παρουσιάζεται τὸ φαινόμενο οἱ ὀρθόδοξοι, ὅταν προσεγγίζονται ἀπὸ ὄσους ἐνδιαφέρονται νὰ γνωρίσουν τὴν ὀρθόδοξη πνευματικότητα, νὰ σπεύδουν νὰ διευκρινίσουν πῶς ἡ ἀπάντησή τους ἀφορᾶ, κατὰ περίπτωσιν, μονάχα [sic] τὴν «ἐλληνικὴ» ἢ τὴ «ρωσικὴ» ἢ τὴ «ρουμανικὴ» ἢ τὴ «σερβικὴ» Ἐκκλησία¹⁴. Ἀναπόφευκτα ἐπομένως οἱ ὀρθόδοξοι τῆς

νὰ παρέχει ἐνίσχυση καὶ κάθε δυνατὴ βοήθεια πρὸς τοὺς Ἕλληνες λαϊκοὺς καὶ κληρικοὺς τοῦ ἐξωτερικοῦ, νὰ ἀναπτύσσει δραστηριότητες τῶν ἀποδήμων Ἑλλήνων κληρικῶν, σχολῶν καὶ ἰδρυμάτων καὶ νὰ προωθεῖ τὴ συνεργασία τῆς Ἑλλαδικῆς Ἐκκλησίας μὲ τὶς ἐλληνικὲς σχολὰς καὶ τὶς λοιπὲς ἐλληνορθόδοξες Ἐκκλησίες τοῦ ἐξωτερικοῦ. Βλ. Χ. Παπαστάθης, *Στοιχεῖα Ἐκκλησιαστικοῦ Δικαίου*, ἐκδ. Σάκουλας, Θεσσαλονίκη 1994, σσ. 74-76.

12. Οἱ ἐθνικὲς συν-δικαιοδοσίες στὴ διασπορὰ εἰσάγουν τὸν «μεσσιανισμό τοῦ Ἔθνους», «ὡς ἄλλης μορφῆς ὁμολογίας πίστεως, [μεσσιανισμό ποῦ] τονίζεται συνειδητὰ ἢ ἀσυνείδητα περισσότερο ἀπὸ ὅτιδήποτε ἄλλο, ἐνὸς ταυτόχρονα παρατηρεῖται μία λάγινα σχέση καὶ ἐξάρτηση τῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τὸ Ἔθνος καὶ τὴν κυρίαρχη ἐθνικὴ ἰδεολογία». Γ. Παπαθωμᾶς, «Ἡ ἀντιθετικὴ σχέση κατὰ τόπον Ἐκκλησίας καὶ Ἐκκλησιαστικῆς “Διασπορᾶς” (Ἡ ἐκκλησιολογικὴ ἐνότητα ἔναντι τῆς “συνεδαφικότητος” καὶ τῆς “πολυδικαιοδοσίας”)» [https://www.academia.edu/18004585/25 (26-7-2018)].

13. Πρόβλημα γιὰ τὴ διασπορὰ ἀποτελεῖ καὶ τὸ διαφορετικὸ μέχρι σήμερον ἐν χρήσει ἡμερολόγιο ἀπὸ τὶς Ὁρθόδοξες Ἐκκλησίες, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ προκύπτει ἀναντιστοιχία στὸν ἐορτασμὸ ὀρισμένων ἐορτῶν καὶ ἔλλειμμα κοινῆς μαρτυρίας ἔναντι τῶν ἄλλων χριστιανῶν. Δυστυχῶς, τὸ ζήτημα τοῦ κοινῶς ἐκκλησιαστικοῦ ἡμερολογίου (ἢ ἀκόμη καὶ τοῦ κοινῶς χριστιανικοῦ ἐορτασμοῦ τοῦ Πάσχα) δὲν ἔφθασε ποτὲ πρὸς συζήτηση στὴ Σύνοδο τῆς Κρήτης.

14. Ἦδη τὴ δεκαετία τοῦ '60 ὁ Χρ. Γιανναρᾶς τόνιζε εὐγλωττα πῶς «ἂν ἕνας προτεστάντης Χριστιανὸς τῆς Νέας Ὑόρκης ἀποφασίσει σήμερον νὰ μεταστραφεῖ στὴν

διασποράς καλούνται να αναμετρηθούν με μία έρμαφρόδιτη κατάσταση υπάρξεως πολλών και διαφορετικών «Όρθοδοξιών», καθ' υπέρβασιν του θεμιτού εκκλησιαστικού πλουραλισμού και διαιωνίζοντας έναν όδυνηρό εκκλησιαστικό κατακερματισμό¹⁵.

Η επίλυση έπομένως αυτού του ζητήματος άποκτᾶ ιδιαίτερη σημασία, από τῆ στιγμή πού ἔχει ἤδη διαπιστωθεῖ σὲ διορθόδοξο επίπεδο ὅτι

ὁρθόδοξη πίστη, εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ διαλέξει ὅπωςδήποτε καὶ μία καινούργια ἐθνικότητα, ἂν τύχει καὶ εἶναι μόνο Ἀμερικανός. Κι αὐτό, γιατί πρέπει νὰ ὑπαχθεῖ σὲ κάποιον ἀπὸ τοὺς δεκατρεῖς ὁρθόδοξους ἐπισκόπους πού ποιμαίνουν ἰσάριθμα ὁρθόδοξα ποίμνια μέσα σὲ μία μόνο πόλη!». Ὁ ἴδιος εἶχε διαγνώσει –ὀρθᾶ– πὼς αἰτία αὐτῆς τῆς πραγματικότητας εἶναι ὁ ἐθνικισμός (πού γιὰ χάρη του «οἱ ὁρθόδοξοι ἐκκλησίες ἀπεμπόλησαν τὶς προϋποθέσεις τῆς πνευματικῆς τους ὑπόστασης») καὶ πὼς ἡ οἰκουμενικότητα γιὰ τὴν Ὁρθοδοξία «δὲν εἶναι ὅρος ἐδαφικός, δὲν σημαίνει τὴν ἔκταση τῆς Ἐκκλησίας, οὔτε μία παγκόσμια ὀργάνωση» ἀλλὰ αὐτὴ ἐκφράζεται «στὴν ταυτότητα τῆς πίστεως, στὴν ταυτότητα τῆς λατρευτικῆς ζωῆς καὶ στὴ διοικητικὴ ταυτότητα πού σχετίζεται μὲ τὴν ἀποστολικὴ διαδοχὴ». Βλ. Χ. Γιανναράς, *Ἡ κρίση τῆς προφητείας*, ἐκδ. Ἰκαρος, Ἀθήνα 2010⁴ (e-book). Βέβαια, ὁ ἴδιος συγγραφέας δὲν θὰ ἠρνεῖτο, ὀρισμένα χρόνια ἀργότερα, τὴν προοπτικὴ τὸ ἐλληνικὸ Κράτος νὰ ἀξιοποιήσει «τὴν ἐλληνικὴ οἰκουμενικότητα τῆς Ὁρθοδοξίας», ὥστε νὰ ἀναδείξει τὸν διεθνή του ρόλο. Βλ. Χ. Γιανναράς, «Ὁ χωρισμὸς Ἐκκλησίας καὶ κράτους», στό: Ὁ ἴδιος, *Κεφάλαια πολιτικῆς θεολογίας*, ἐκδ. Γρηγόρης, Ἀθήνα 1983², σσ. 199-200. Θὰ μπορούσε νὰ ἀναρωτηθεῖ κάποιος ἂν ἡ οἰκουμενικότητα τῆς Ὁρθοδοξίας εἶναι μόνον «ἐλληνική» ἢ ἂν ὑπάρχουν ταυτόχρονα πολλές «ἐθνικές» οἰκουμενικότητες (ἐλληνική, σλαβική, ἀραβικὴ κ.ο.κ.) στὴν ὑπηρεσία τῶν ἀντίστοιχων ἐθνικῶν Κρατῶν. Τελικά, στό ἐκκλησιαστικὸ σῶμα φαίνεται νὰ συμβιώνει ἡ μετεθνικὴ συναίσθηση τοῦ χριστιανικοῦ γεγονότος μαζί μὲ τὴν τάση υπεράσπισης τῆς ὅποιας (πραγματικῆς ἢ φαινομενικῆς) ἐθνικο-λαϊκῆς θρησκευτικότητας.

15. Ἡ ἀρχὴ τῆς συστάσεως Ἐκκλησιῶν ἐπὶ ἐδαφικῶν κι ὄχι ἐθνικῶν κριτηρίων διευρύνει τὴν οἰκουμενικότητα τῆς Ἐκκλησίας, ἐνῶ ὁ συγκεκριμένος ἢ ἔμπρακτος φυλετισμὸς διαχωρίζει τοὺς πιστοὺς σὲ «ὁμόφυλους» καὶ «ετερόφυλους», διάκριση παντελῶς ξένη στὸ εὐαγγέλιο καὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴ πράξη. Κατὰ τὸν Μητροπολίτη Περγάμου Ἰωάννη, Πρόεδρο τῆς Δ' Προσυνοδικῆς Πανορθόδοξης Διάσκεψης (2009), «ὁ ἐπίσκοπος συγκεντρώνει ἐν τῷ προσώπῳ αὐτοῦ ὅλην τὴν τοπικὴν Ἐκκλησίαν, υπεράνω πάσης ἐτέρας διασποράς, καὶ δὲν δύναται νὰ ὑπάρχει ἐπίσκοπος διὰ μίαν ὀρισμένην κατηγορίαν ἀνθρώπων. Εὐρισκόμεθα ἔπομένως ἐνώπιον ἐνὸς πολὺ σοβαροῦ θέματος καὶ δὲν δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι ἡ Διασπορὰ οὐδεμίαν σχέσιν ἔχει μὲ τὴν κανονικὴν πράξιν τῆς Ἐκκλησίας. Ἐπομένως, κατὰ τὴν γνώμην μου, πρέπει ὅπωςδήποτε νὰ ἀναφερθῶμεν εἰς τὴν ἐκκλησιολογικὴν καὶ κανονικὴν ταύτην ἀρχήν, διότι ἄλλως δὲν σεβόμεθα τὴν ἡμετέραν παράδοσιν καὶ ἐκκλησιολογίαν». Βλ. Γραμματεία ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου τῆς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας, *Συνοδικὰ ΧΙ. Δ' Προσυνοδικὴ Πανορθόδοξη Διάσκεψη. 6-13 Ἰουνίου 2009. Πρακτικὰ - Κείμενα*, Σαμπεζῶ 2015, σ. 77.

ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ ὀφείλει νὰ ἀσκήσει σήμερα τὴ διακονία της «εἰς ἓνα ταχύτατα ἐξελισσόμενον κόσμον, ὁ ὁποῖος καθίσταται πλέον ἀλληλένδετος χάρις εἰς τὰ μέσα ἐπικοινωνίας καὶ τὴν ἐξέλιξιν τῶν συγκοινωνιακῶν μέσων καὶ τῆς τεχνολογίας» καὶ πῶς «ἡ ἀξιόπιστος προβολὴ τοῦ λυτρωτικοῦ μηνύματος προϋποθέτει τὴν ὑπέρβασιν καὶ τῶν ἐσωτερικῶν ἀντιπαραθέσεων τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας διὰ τῆς ἐκτονώσεως τῶν ἐθνικιστικῶν, ἐθνοφυλετικῶν ἢ ἰδεολογικῶν παροξυσμῶν»¹⁶.

Ἐπιπλέον, οἱ νέες γενιές τῶν ὀρθοδόξων τῆς διασπορᾶς καλοῦνται σήμερα νὰ ἀναμετρηθοῦν μεταξὺ ἄλλων: α) μὲ τὸ εὐρύτερο κοινωνικό τους περιβάλλον ποῦ χαρακτηρίζεται ἀπὸ θρησκευτικὴ καὶ πολιτισμικὴ πολυμορφία, β) μὲ τὴ δυσκολία κατανόησης τῆς γλώσσας τῶν παραδοσιακῶν λειτουργικῶν κειμένων καὶ γ) μὲ τὴν πρόσληψη τῆς Δύσεως δίχως νὰ ἀρνοῦνται τὰ ἰδιαίτερα «ἀνατολικά» χαρακτηριστικὰ τῆς ἐκκλησιαστικῆς τους παραδόσεως¹⁷.

Ἀσφαλῶς τὸ ζήτημα τῆς διασπορᾶς δὲν ἀφορᾶ μία μόνο τοπικὴ Ἐκκλησία, ἀλλὰ τὴν καθόλου Ὁρθοδοξία καὶ –συνεπῶς– δὲν ὑπάρχει ἄλλος τρόπος γιὰ νὰ ἐπιλυθῆι παρὰ μόνο συνοδικά. Ἀπὸ τὴν ἄλλη, καμμία ὀριστικὴ λύση δὲν μπορεῖ νὰ γίνῃ ἐρήμην τῶν κοινοτήτων τῆς διασπορᾶς ποῦ μὲ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου ἀποκτοῦν ὀλοένα καὶ βαθύτερη συνείδηση τῆς ἰδιαίτερης ταυτότητάς τους. Τέλος, ἡ ὀργάνωση τῆς διασπορᾶς δὲν μπορεῖ νὰ μὴν λάβῃ ὑπ’ ὄψιν τὶς οἰκουμενικὲς συνθήκες, τὸν ὑφιστάμενο διαχριστιανικὸ διάλογο καὶ τὴν ὑπαρξὴ ἐτεροδόξων Ἐκκλησιῶν στὰ ἴδια ἐδάφη μὲ τοὺς ὀρθοδόξους¹⁸.

16. «Μήνυμα τῶν Προκαθημένων τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν 2008», *Ἐκκλησία*, τεύχ. 10 (2008), σσ. 756-759, ἐδῶ §4 καὶ §2.

17. Τὸ ζήτημα τῆς πρόσληψης ἢ ὄχι τῆς Δύσεως παραμένει ἓνα ἀπὸ τὰ πλέον ἀκανθώδη προβλήματα γιὰ τὴν Ὁρθοδοξία. Συχνά, κινήματα πνευματικῆς ἀνανέωσης (σλαβόφιλοι, θεολογία τοῦ '60) μετεβλήθησαν σὲ στεῖρα ἀντιδυτικὴ κριτικὴ, ἐνῶ ἀντιθέτως ἄλλες σχολὲς σκέψεως συναντήθηκαν γόνιμα μὲ τὴ Δύση στὸ πεδίο τῆς θεολογίας, τῆς διανοήσεως, τοῦ πολιτισμοῦ (Ρῶσοι τοῦ Παρισιῦ καὶ τῶν Η.Π.Α.). Τὸ ζήτημα διαμορφώνεται συνοπτικὰ ὡς ἐξῆς: ὅσο περισσότερο ἡ Ὁρθοδοξία γίνεται «ἐθνοκεντρικὴ» τόσο περισσότερο ὀξύνεται ἡ διαφορὰ καὶ κατ' ἐπέκτασιν ἡ ἀντίθεσή της μὲ τὴ Δύση, ἐνῶ ὅσο ἀνακαλύπτει τὴν εὐαγγελιστικὴ καὶ γι' αὐτὸ ὑπερεθνικὴ τῆς ὑπόστασις τόσο ἀγκαλιάζει τὰ προβλήματα ὄχι τοῦ ἐνὸς ἢ τοῦ ἄλλου ἔθνους, ἀλλὰ τοῦ κόσμου συνολικά. Βλ. παλαιότερη δική μας ἀναλυτικὴ μελέτη *Ortodossia greca ed Europa*, Cittadella Editrice, Assisi 2016.

18. Βλ. O. Clément, «Tous, préparons ensemble le Concile», *Γραμματεία ἐπὶ τῆς*

Ἡ διδασκαλία τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου γιὰ τὴ διασπορὰ

Ὑπὸ τὸ φῶς τῶν παραπάνω διαπιστώσεων τίθεται τὸ ἐρώτημα ἐὰν ἡ λύση ποὺ προκρίθηκε στὴ Σύνοδο τοῦ Κολυμπαρίου τοῦ 2016 μπορεῖ νὰ ὀδηγήσει ὄντως στὴν ὀριστικὴ ὑπέρβαση τῶν ἐσωτερικῶν ἀντιπαραθέσεων καὶ στὴν ἐκτόνωση τῶν ἐθνοφυλετικῶν πειρασμῶν ποὺ ἐν ἐνεργείᾳ ἦ ἐν δυνάμει ζεῖ στὸ σῶμα τῆς ἡ Ὀρθοδοξία τῆς διασπορᾶς¹⁹.

Τὰ εἰδικὰ ἐρωτήματα ποὺ θὰ μᾶς ἀπασχολήσουν εἶναι τὰ ἑξῆς:

1. Ποιὰ μπορεῖ νὰ εἶναι ἡ ἰδιαίτερη ἐκκλησιαστικὴ κλήση τῆς ὀρθόδοξης διασπορᾶς σὲ συνάρτηση μὲ τὴν εὐρύτερη ἀνάγκη πρόσληψης (reception) καὶ ἐμπέδωσης τῆς διδασκαλίας τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου;

2. Θὰ ἐξακολουθήσουν νὰ βρίσκονται οἱ ὀρθόδοξοι τῆς διασπορᾶς σὲ ἕναν ἐν πολλοῖς ἀσαφῆ καὶ προβληματικὸ ἐκκλησιο-κανονικὸ χῶρο

Προπαρασκευῆς τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, *Συνοδικὰ* I, Γενεύη 1976, σσ. 117-118.

19. Τὸ θέμα τῆς ὀρθόδοξης διασπορᾶς εἶχε τεθεῖ γιὰ πρώτη φορὰ σὲ διορθόδοξο ἐπίπεδο τὸ 1923 στὸ Πανορθόδοξο Συνέδριο τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὅπου ὁ Πατριάρχης Μελέτιος Δ΄ (Μεταξάκης) εἶχε προτείνει τὴν ὑπαγωγή τῆς διασπορᾶς στὴν ἄμεσο δικαιοδοσία τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. Μὲ βάση τὴν πρόταση ἐκείνη οἱ ἐθνικὲς κοινότητες θὰ παρέμεναν ἐνορίες μὲ δικούς τους ποιμένες, ἐνῶ τὴν προεδρία τῆς ἐπισκοπῆς θὰ ἀσχοῦσε ἕνας Πατριαρχικὸς Ἐξάρχος. Ἔτσι, τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο θὰ ἦταν ὁ «φιλόξ» καὶ «κανονικός» σύνδεσμος μεταξὺ τῶν «ἐν Ἀμερικῇ Ἐθνικῶν Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν», μὲ σεβασμὸ τῆς κανονικῆς τάξεως καὶ τῶν ἐθνικῶν αἰσθημάτων, ἕως ὅτου «ἔλθῃ ἡ ἡμέρα τῆς χειραφετήσεως πάντων εἰς Αὐτοκέφαλον Ἀμερικανικὴν Ἐκκλησίαν». Βλ. Ε. Καρακουλάκης (ἐπιμ. ἀναστατικῆς ἔκδοσης), *Πρακτικὰ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Πανορθοδόξου Συνεδρίου (10 Μαΐου-8 Ἰουνίου 1923) τῆς ἐν Ἁγίῳ Ὄρει Προκαταρκτικῆς Ἐπιτροπῆς τῶν Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν (8-23 Ἰουνίου 1930)*, χ.ἑ., Ἀθήνα 2015, σσ. 175-177. Τὸ 1930 ἡ Προκαταρκτικὴ Ἐπιτροπὴ τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας πρότεινε ὡς θέμα τῆς (τότε ἐτοιμαζόμενης) Προσυνόδου τὴ μελέτη καὶ θεραπεία τῆς κανονικῆς κατάστασης τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας στὴν Ἀμερικὴ (δ.π., σ. 144). Κατὰ τὴ δεκαετία τοῦ '60 ἡ διασπορὰ παρουσιάζεται ὡς ἕνα ἀπὸ τὰ 105 θέματα τοῦ καταλόγου τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου, ὡς ὑποενότητα στὸ θέμα: «Σχέσεις τῶν Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν πρὸς ἀλλήλας». Βλ. Ἰω. Καρμίρης, «Ἡ Πανορθόδοξος Διάσκεψις Ρόδου (24 Σεπτεμβρίου-1 Ὀκτωβρίου 1961)», *Θεολογία*, τ. 32, 4 (1961), σ. 511. Ἀξίζει νὰ σημειωθεῖ πὼς εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς οἱ θεολόγοι τῆς διασπορᾶς (Ο. Clement, J. Meyendorff κ.ἄ.) ἐπέμειναν στὴν τάχιση κανονικῆ ρύθμιση τοῦ ζητήματος. Ἡ Α' Προσυνοδικὴ Πανορθόδοξη Διάσκεψη (1976) τοποθέτησε τὸ θέμα πρῶτο τὸν κατάλογο τῶν δέκα πλέον ἐπειγόντων καὶ χρυζόντων ἄμεσης ἐπίλυσης ζητημάτων. Βλ. Γραμματεία ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, *Συνοδικὰ* II, Σαμπεζὺ 1978, σ. 125.

ἢ θὰ μπορέσουν, λόγω ἀκριβῶς τῆς παρουσίας τους σὲ πολύμορφα ἔθνικα καὶ πολιτισμικά περιβάλλοντα, νὰ ἀναδειχθοῦν σὲ ἕναν ἔγκυρο δείκτη τῆς πορείας τῆς Ὁρθοδοξίας τοῦ 21ου αἰῶνα;

Θὰ πρέπει ἀρχικὰ νὰ σημειωθεῖ ὅτι Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Βαρθολομαῖος, στὴν εἰσηγητικὴ του ὁμιλία στὴν Ἁγία καὶ Μεγάλη Σύνοδο, ὑπενθύμισε πῶς «τὸ φαινόμενον τῆς Ὁρθοδόξου Διασπορᾶς ἔλαβε διαστάσεις ἀγνώστους πρὸ τοῦ παρελθόντος καὶ τοῦ νῦν αἰῶνος, διὰ τῆς ραγδαίας αὐξήσεως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν μεταναστῶν ἐκ τῶν Ὁρθοδόξων περιοχῶν εἰς τὰς χώρας τῆς Δύσεως, οἵτινες ἔχουν ἀνάγκην ποιμαντικῆς φροντίδος. Τοῦτο ὠδήγησεν εἰς τὴν γνωστὴν εἰς πάντα, οὐχὶ ἀκραιφνῶς κανονικὴν, κατάστασιν τῆς ὑπάρξεως περισσοτέρων τοῦ ἐνὸς Ἐπισκόπων ἐν τῇ αὐτῇ πόλει καὶ περιοχῇ, ἐπὶ σκανδαλισμῶ πολλῶν ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας»²⁰. Ἀλλὰ καὶ ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Ἀλβανίας Ἀναστάσιος, κατὰ τὴν ἐναρκτήρια συνεδρίαση τῆς Συνόδου, τόνιζε ὅτι «ἡ μεγαλύτερη αἴρεση, ἡ μητέρα τῶν αἱρέσεων, [εἶναι] ὁ ἐγωκεντρισμός. Προσωπικός, ὁμαδικός, φυλετικός, τοπικιστικός, ἐκκλησιαστικός κ.λπ., ποὺ δηλητηριάζει τὶς ἀνθρώπινες σχέσεις καὶ κάθε μορφή ἀρμονικῆς καὶ δημιουργικῆς συνύπαρξης [...] τὸ ἀντίθετο τῆς εἰρήνης δὲν εἶναι ὁ πόλεμος ἀλλὰ ὁ ἐγωκεντρισμός: ἀτόμων, Κρατῶν, διαφόρων συνόλων»²¹.

Σὲ κάθε περίπτωση, ἡ Ἁγία καὶ Μεγάλη Σύνοδος κινήθηκε στὸ περίγραμμα τῶν ἀποφάσεων τῆς δ' Προσυνοδικῆς Πανορθόδοξης Διάσκεψης (2009), ἡ ὁποία, καθ' ὑπόδειξιν τῆς Σύναξης τῶν Προκαθημένων τῶν Αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν (2008)²², ἐξέτασε τὸ ἔργο τῆς γ' (1990) καὶ τῆς δ' (1993) Διορθόδοξης Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς, ὅπου γιὰ πρώτη φορὰ ἀποφασίσθηκε ἡ ἵδρυση «Ἐπισκοπικῶν Συνελεύσεων» (στὸ ἐξῆς: Ε.Σ.) στοὺς χώρους τῆς δια-

20. Βαρθολομαῖος (Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης), «Εἰσηγητικὴ Ὁμιλία κατὰ τὴν ἐναρξιν τῶν ἐργασιῶν τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου», *Ἐκκλησία*, τεύχ. 7 (2016), σ. 628.

21. Ἀναστάσιος (Αρχιεπίσκοπος Τιράνων, Δυρραχίου καὶ πάσης Ἀλβανίας), «Ἐναρκτήρια Συνεδρίαση τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου [Προσφώνηση]» [www.holycouncil.org (4-7-2018)].

22. Ἡ Σύναξη ἐξέφρασε τὴ βούλησὴ τῆς «διὰ τὴν ταχεῖαν θεραπείαν πάσης κανονικῆς ἀνωμαλίας προεληθούσης ἐξ ἱστορικῶν συγκυριῶν καὶ ποιμαντικῶν ἀναγκῶν, ὡς ἐν τῇ λεγομένῃ Ὁρθοδόξῃ Διασπορᾷ, ἐπὶ τῷ τέλει τῆς ὑπερβάσεως πάσης τυχὸν ξένης πρὸς τὴν Ὁρθόδοξον ἐκκλησιολογίαν ἐπιρροῆς». «Μήνυμα τῶν Προκαθημένων τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν 2008», §13, β.

σποράς²³, στις οποίες συμμετέχουν οί κανονικοί Ίεράρχες τῶν διαφορῶν κανονικῶν Ἐκκλησιῶν ὑπὸ τὴν προεδρία τοῦ Ίεράρχου (ἢ τοῦ πρώτου ἐκ τῶν Ίεραρχῶν) τοῦ Οἴκουμενικοῦ Πατριαρχείου²⁴. Στὴν Κρήτη διαπιστώθηκε ἐκ νέου ὅτι «κατὰ τὴν παροῦσαν φάσιν δὲν εἶναι ἐφικτὴ δι' ἱστορικοὺς καὶ ποιμαντικοὺς λόγους ἡ ἄμεσος μετάβασις εἰς τὴν αὐστηρῶς κανονικὴν τάξιν τῆς Ἐκκλησίας ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τοῦτο, τουτέστιν εἰς τὴν ὑπαρξίν ἐνὸς μόνου Ἐπισκόπου εἰς τὸν αὐτὸν τόπον». Κατόπιν τούτου, ἀποφάσισε νὰ διατηρηθοῦν οἱ Ε.Σ. «ἄχρις οὗ ἐπιστῆ ὁ καιρὸς, κατόπιν ὠριμάνσεως τῶν συνθηκῶν, πρὸς ἐφαρμογὴν τῆς κανονικῆς ἀκριβείας»²⁵, ἕως ὅτου βρεθῆι μία ὀριστικὴ λύση ποὺ νὰ εἶναι σύμφωνη μὲ «τὴν ὀρθόδοξον ἐκκλησιολογίαν καὶ τὴν κανονικὴν παράδοσιν καὶ πρᾶξιν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας»²⁶.

Μέλη τῶν Ε.Σ. εἶναι «πάντες οἱ ὀρθόδοξοι ἐπίσκοποι ἐκάστης Περιοχῆς, ἐκ τῶν ὑπὸ τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας καθορισθεισῶν, οἱ ὅποιοι εὐρίσκονται ἐν κανονικῇ κοινωνίᾳ μετὰ πασῶν τῶν κατὰ τόπους Ὁρθοδόξων αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν, συγκροτοῦν ἰδίαν Ἐπισκοπικὴν Συνέλευσιν», ἀλλὰ καὶ «ὅσοι ὑπερόριοι ὀρθόδοξοι ἐπίσκοποι ἀσκοῦν ποιμαντικὴν διακονίαν ἐνοριῶν τῆς Περιοχῆς»²⁷. Συγχρόνως, ἀνατέθηκαν στὶς Ε.Σ. τὰ ἀκόλουθα ἔργα καὶ ἀρμοδιότητες [οἱ ὑπογραμμίσεις δικές μας]²⁸:

- Φανέρωση καὶ διατήρηση τῆς ἐνότητος τῆς Ὁρθοδοξίας μὲσω τῆς ἐκπλήρωσης τῶν θεολογικῶν, ἐκκλησιολογικῶν, κανονικῶν, ποιμαντικῶν, φιλανθρωπικῶν, ἐκπαιδευτικῶν καὶ ἱεραποστολικῶν τους ὑποχρεώσεων.

23. Βλ. *Ἐπίσκεψις* ἀρ. 452 (15.1.1991), σσ. 21-22 καὶ ἀρ. 498 (30.11.1993), σσ. 23-24.

24. Ἁγία καὶ Μεγάλη Σύνοδος τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, *Ἡ Ὁρθόδοξος Διασπορά* (στὸ ἐξῆς: Ο.Δ.), 3: «Αἱ περιοχαί, εἰς τὰς ὁποίας θὰ δημιουργηθοῦν εἰς ἕν πρῶτον στάδιον Ἐπισκοπικαὶ συνελεύσεις, ὀρίζονται ὡς ἐξῆς: i. Καναδᾶς, ii. Ἡνωμένα Πολιτεῖαι Ἀμερικῆς, iii. Λατινικὴ Ἀμερικὴ, iv. Αὐστραλία, Νέα Ζηλανδία καὶ Ὠκεανία, v. Μεγάλη Βρετανία καὶ Ἰρλανδία, vi. Γαλλία, vii. Βέλγιον, Ὁλλανδία καὶ Λουξεμβούργον, viii. Αὐστρία, ix. Ἰταλία καὶ Μάλτα, x. Ἑλβετία καὶ Λιχτενστάιν, xi. Γερμανία, xii. Σκανδιναυϊκαὶ Χῶραι (ἐκτὸς τῆς Φιλλανδίας), xiii. Ἰσπανία καὶ Πορτογαλία».

25. Ο.Δ., §1, β.

26. Ο.Δ., §1, α. Ὁ θεσμὸς τῶν Ε.Σ. εἶχε προσωρινὸ καὶ μεταβατικὸ χαρακτῆρα, καθὼς θὰ προετοίμαζε τὸ ἔδαφος γιὰ τὴν αὐστηρῶς κανονικὴν λύση τοῦ θέματος ἀπὸ τὴν Ἁγία καὶ Μεγάλη Σύνοδο. Βλ. *Συνοδικὰ* XI, σ. 291.

27. Κ.Λ., Ἄρθρο 1, 1-2.

28. Βλ. *Συνοδικὰ* XI, σ. 225.

- *Ανάπτυξη κοινής δράσεως* όλων των ὀρθοδόξων ἐκάστης περιοχῆς πρὸς θεραπεία τῶν ποιμαντικῶν, κατηχητικῶν, λειτουργικῶν ἀναγκῶν τῶν ἐκεῖ διαβιούντων ὀρθοδόξων (ἐκδόσεις, ἐκκλησιαστικὴ παιδεία, Μ.Μ.Ε. κ.λπ.)²⁹.

- *Κοινὴ ἐκπροσώπηση* ὅλων τῶν ὀρθοδόξων ἔναντι τῶν ἑτεροδόξων, τῶν ἑτεροθρήσκων καὶ τῆς ὅλης κοινωνίας τῆς περιοχῆς.

- *Καλλιέργεια* τῶν θεολογικῶν γραμμάτων καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς παιδείας.

- *Διατήρηση, διαφύλαξη καὶ ἀνάπτυξη* τῶν *συμφερόντων* τῶν κοινοτήτων, οἱ ὁποῖες ὑπάγονται στοὺς ὀρθοδόξους κανονικοὺς ἐπισκόπους τῆς κάθε περιοχῆς.

- *Περαίωση* αὐτοῦ ποὺ ἀποτελεῖ ὑποχρέωση τῆς Ὁρθοδοξίας σὲ ὅ,τι ἀφορᾷ τις σχέσεις μὲ τις κρατικὲς ἀρχές.

- *Προετοιμασία «σχεδίου ὀργανώσεως* τῶν ὀρθοδόξων τῆς Περιοχῆς ἐπὶ κανονικῆς βάσεως»³⁰.

Βάσει τῶν προαναφερθέντων μποροῦμε νὰ συμπεράνουμε ὅτι οἱ Ε.Σ. ἔχουν ἀναλάβει νὰ φέρουν εἰς πέρας τοὺς ἐξῆς τρεῖς στόχους:

1. νὰ φανερώσουν τὴν ἐνότητα τῆς Ὁρθοδοξίας
2. νὰ προωθήσουν τὴ συνεργασία καὶ κοινὴ δράση τῶν ὀρθοδόξων τῆς κάθε περιοχῆς³¹.
3. νὰ διαφυλάξουν τὰ συμφέροντα τῶν ἐπιμέρους κοινοτήτων τῶν κανονικῶν ἐπισκόπων³².

29. Ἦτοι «τὴν προώθησιν τῆς συνεργασίας μεταξύ τῶν Ἐκκλησιῶν εἰς πάντας τομεῖς τῆς ποιμαντικῆς διακονίας», Κ.Α., ἄρθρον 2.

30. Βλ. Ο.Δ., §2, γ' πρβλ., ἐπίσης, ἄρθρα 2 καὶ 5 τοῦ Κ.Α.

31. Σύμφωνα μὲ τὸ §11 τοῦ Κ.Α. «μετ' ἀπόφασιν τῆς Ἐπισκοπικῆς Συνελεύσεως δύναται νὰ συγκροτοῦνται ἐκ τῶν μελῶν αὐτῆς Ἐπιτροπαὶ Ἱεραποστολῆς, Λειτουργικῶν, Ποιμαντικῶν, Οἰκονομικῶν, Ἐκπαιδευτικῶν, Οἰκουμενικῶν καὶ ἄλλων θεμάτων, προεδρευόμεναι ὑφ' ἐνὸς ἐπισκόπου-μέλους τῆς Συνελεύσεως».

32. Προκειμένου γιὰ τις ἀποφάσεις τῶν Ε.Σ. υἱοθετήθηκε ἡ ἀρχὴ τῆς «ὁμοφωνίας» (*consensus*), πρᾶγμα ποῦ, κατὰ μία ἀποψη, ἐνισχύει τὸν ἐνοποιητικὸ ρόλο τῶν Συνελεύσεων. Βλ. Ο.Δ., §2, γ καὶ Κ.Α., ἄρθρο 10: «Αἱ ἀποφάσεις τῆς Ἐπισκοπικῆς Συνελεύσεως λαμβάνονται καθ' ὁμοφωνίαν». Κατὰ μία ἄλλη προσέγγιση, ἡ ὁμοφωνία δὲν ἀναιρεῖ τὴ δυνατότητα ἐπικράτησης τῆς ἀποψῆς τῶν πλειόνων (βλ. κανόνα 6 τῆς Α' οἰκουμενικῆς συνόδου). Ὡστόσο, ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Ἀμερικῆς Δημήτριος ὑπέδειξε τὴν ἀρχὴ τῆς ὁμοφωνίας ὡς τὴν κυριώτερη αἰτία γιὰ τὴν μὴ ὑποβολὴ προτάσεων ἀπὸ τοὺς ὀρθοδόξους τῆς Ἀμερικῆς στὶς προσυνοδικὲς διαδικασίες, ἀφοῦ ἡ Ἐπισκοπικὴ Συνέλευση Η.Π.Α.-Καναδᾶ δὲν ἔφθασε στὴν ἐπίτευξη κοινῶς ἀποδεκτῶν θέσεων [http://

Ἀπὸ τίς παραπάνω προτεραιότητες οἱ δύο πρῶτες ἔχουν κεντρομόλο τάση, τουτέστιν συγκλίνουν πρὸς ἓνα νοητό «κέντρο» (αὐτὸ τῆς «ἐνότητας» καὶ τῆς «κοινῆς δράσεως») ἢ δὲ τρίτη παρουσιάζεται μᾶλλον μὲ μία φυγόκεντρο φορά, καθὼς θεσμοθετεῖ τὰ «συμφέροντα» ἐκάστων ἐκκλησιαστικῶν κοινοτήτων, πράγμα πὸ ἐπαναλαμβάνεται καὶ στὴν παρ. 2 τοῦ ἄρθρου 5 τοῦ Κανονισμοῦ Λειτουργίας τους (ἐφ' ἐξῆς: Κ.Α.), ὅπου διαβάζουμε πῶς «ὁ καθορισμὸς τοῦ πεδίου τῶν ἀρμοδιοτήτων δὲν θὰ ἔδει ἐπ' οὐδενὶ νὰ παρεμβαίῃ εἰς τὴν ἐπαρχιακὴν δικαιοδοσίαν ἐκάστου Ἐπισκόπου καὶ νὰ περιορίζῃ τὰ δικαιώματα τῆς Ἐκκλησίας αὐτοῦ, συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν σχέσεων αὐτῆς μετὰ τῶν διεθνῶν ὀργανισμῶν, τῆς κρατικῆς ἐξουσίας, τῆς κοινωνίας τῶν πολιτῶν, τῶν μέσων μαζικῆς ἐνημερώσεως, τῶν ἄλλων ὁμολογιῶν, τῶν κρατικῶν καὶ διομολογιακῶν ὀργανισμῶν, ὡς ἐπίσης καὶ τῶν ἄλλων θρησκειῶν».

Τὸ κῦρος τῶν Ε.Σ. εἶναι συντονιστικὸ καὶ συμβουλευτικόν³³, δίχως νὰ τοὺς ἀποκλείεται ἡ δυνατότητα νὰ μποροῦν νὰ ἀποφασίζουν γιὰ τοπικὰ ποιμαντικὰ ζητήματα, ὑπὸ τὸν περιορισμὸ –ἢ ἐντολή– νὰ ἀπευθύνεται ἐκάστη δικαιοδοσία στὴν ἀντίστοιχη Ἐκκλησία-Μητέρα σὲ ὅ,τι ἀφορᾶ εὐρύτερες κοινὲς δράσεις. Κοντολογίς, ἡ διοικητικὴ αὐτονομία τῶν Ε.Σ. ἐμφανίζεται περιορισμένη, διότι οὔτε συνιστᾶ σύσταση μιᾶς ἀνεξάρτητης ἐκκλησιαστικῆς ὀντότητας οὔτε βέβαια θίγει τὰ κεκτημένα κανονικὰ δικαιώματα τῶν «ἐθνικῶν» ἐπισκόπων. Κατὰ τὴν ἐξήγηση τοῦ τότε Μητροπολίτη Ἑλβετίας Δαμασκηνοῦ, Γραμματέα τῆς γ' Διορθόδοξης Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς, ὁ θεσμὸς τῶν Ε.Σ. ἀποτελεῖ μία κατ' ἀναλογίαν ἐφαρμογὴ τοῦ Μητροπολιτικοῦ συστήματος καὶ συνενώνει τρεῖς ὁμόκεντρος ἐγγεγραμμένους κύκλους. Στὸν πρῶτο ἀπὸ αὐτοὺς βρίσκεται ἡ εὐχαριστιακὴ (ἢ ἐνοριακὴ) φανέρωση τῆς Ἐκκλησίας, δηλαδὴ ἡ ἐμπειρία τῆς ἐν συνάξει λατρευτικῆς κοινότητος. Ἐν συνεχείᾳ, διαγράφεται ὁ ἐκκλησιολογικὸς κύκλος τῆς ὀργανικῆς ἐνότητας τῆς κάθε κοινότητος γύρω ἀπὸ τὸν ἐπίσκοπό της καὶ τέλος, σὲ ἓναν τρίτο κύκλο, ἢ συνοδικὴ ἐνότητα τῶν «πολλῶν» τοπικῶν ἐπισκόπων. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ «ἡ λειτουργικὴ σχέσις τῶν τριῶν ὁμοκέντρων κύκλων τῆς

www.orthodoxconference.theosch.auth.gr/22_5/5_%20Archbishop%20Demetrios%20Lecture%20for%2021-5-18%20LARGE%20FONT.pdf (20-6-2018)].

33. Βλ. *Συνοδικὰ* XI, σ. 102.

κανονικής παραδόσεως εις τὴν Ὁρθόδοξον Διασπορὰν θὰ ἠδύνατο νὰ καλύψῃ πολλὰ ἐπὶ μέρους προβλήματα αὐτῆς [...]. Ἡ μὲν Μητρόπολις ἢ ἡ Ἀρχιεπισκοπὴ δύναται νὰ καλύψῃ κυρίως τὸ κανονικὸν κριτήριον, ἢ δὲ Ἐπισκοπὴ κυρίως τὸ ἐθνικὸν κριτήριον εἰς τὴν τοπικὴν ἔκφρασιν αὐτοῦ, καί, τέλος, ἡ Ἐνορία κυρίως τὴν κοινοτικὴν βᾶσιν τῆς Ὁρθοδόξου Διασπορᾶς»³⁴.

Ὁ τριπλὸς αὐτὸς ὁμόκεντρος κύκλος (εὐχαριστιακός, ἐπισκοποκεντρικός, συνοδικός) εἶχε μία διπλὴ φιλοδοξία: ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ ἀναδείξῃ τὴν εὐχαριστιακὴ συνείδηση τῆς Ἐκκλησίας ὡς πηγὴ ὑπαρξῆς τῶν ἐκκλησιαστικῶν κοινοτήτων τῆς διασπορᾶς καὶ ἀφ' ἑτέρου νὰ ἐπιλύσει τὰ ποιμαντικὰ προβλήματα τῆς διασπορᾶς, φέροντας σὲ σύγκλιση τοὺς ἐκεῖ Ἱεράρχες καὶ ἐνθαρρύνοντας τὴ μεταξὺ τους συνεννόηση καὶ συνεργασία. Ὡς πρὸς τοῦτο, δὲν μποροῦν ἐπ' οὐδενὶ νὰ ἀμφισβητηθοῦν οἱ θετικὲς προθέσεις τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ θεσμοῦ τῶν Ε.Σ. Ὡστόσο, ἡ δομὴ τους παρουσιάζει ἓνα –κατὰ τὴν ἄποψή μας ὄχι ἀσήμαντο– δομικὸ πρόβλημα, ἀποτέλεσμα μᾶλλον τῆς ἐπικράτησης μιᾶς συμβιβαστικῆς λογικῆς: τὴν ἐπισημοποίηση τοῦ κανονικοῦ δεσμοῦ τῶν Ἐπισκόπων τῆς διασπορᾶς μὲ τὶς Ἐκκλησίες-Μητέρες, δεσμὸς πού –στὸ σχῆμα τοῦ τριπλοῦ ὁμόκεντρου κύκλου– παρεμβάλλεται μεταξὺ τῶν εὐχαριστιακῶν/ἐνοριακῶν κοινοτήτων καὶ τῆς συνοδικῆς ἐνότητας τῶν «πολλῶν» Ἱεραρχῶν. Μὲ τὸν τρόπο αὐτόν, οἱ «ἐθνικοὶ» ἐπίσκοποι μεσολαβοῦν μεταξὺ τῶν τοπικῶν κοινοτήτων καὶ τῶν ἄλλων Αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν, ὥστε τελικὰ ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἐνότητα (ὁ τρίτος κύκλος τοῦ σχήματός μας) νὰ μένει, ἀπὸ κανονικῆς ἀπόψεως, ἀτελής, καθὼς δὲν ὀδηγεῖ στὴν ὑπαρξὴ ἐνός «Πρώτου» Μητροπολίτη/Ἀρχιεπισκόπου μὲ σαφῆ διοικητικὰ προνόμια καὶ εὐθύνες, ἀλλὰ ὀδηγεῖ ἀναγκαστικὰ τὶς Ἐκκλησίες τῆς διασπορᾶς νὰ ἐπικοινωνοῦν λιγώτερο μεταξὺ τους καὶ περισσότερο μὲ τὶς «ἐθνικὲς» Ἐκκλησίες-Μητέρες³⁵. Ὅντως, σύμφωνα μὲ τὸ Ο.Δ. (§5) «αἱ Ἐπισκοπικαὶ Συνελεύσεις δὲν

34. Βλ. *Ἐπίσκεψις*, τ. 452 (1991), σσ. 13-21.

35. Ὁ Πρόεδρος τῆς Ε.Σ. συγκαλεῖ τὶς συνεδρίες καὶ προεδρεύει αὐτῶν, ἔχει τὴν εὐθύνῃ νὰ ἐποπτεύει –κι ὅχι νὰ ἐπιβάλλει– τὴν ἐκτέλεση τῶν ἀποφάσεων τῆς Ε.Σ. (Κ.Α., ἄρθρο 9), ἐνῶ διατηρεῖ τὴν ἀρμοδιότητα νὰ προβάλλει ἐνώπιον τοῦ Κράτους, τῆς κοινωνίας καὶ τῶν ἄλλων θρησκευτικῶν ὀργανισμῶν τὴν κοινὴ θέση τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν τῆς περιοχῆς (Κ.Α., 4, β). Αὐτὸ τὸ δικαίωμα δὲν τὸ ἔχουν *ex officio* οἱ λοιποὶ Ἱεράρχες τῆς Ε.Σ., παρὰ μόνο κατ' ἀνάθεση ἀπὸ τὸν Πρόεδρο τῆς Ε.Σ.

ἀποστεροῦν ἀπὸ τοὺς Ἐπισκόπους μέλη αὐτῶν ἀρμοδιότητας διοικητικοῦ καὶ κανονικοῦ χαρακτήρος οὔτε περιορίζουν τὰ δικαιώματα αὐτῶν εἰς τὴν Διασποράν. Αἱ Ἐπισκοπικαὶ Συνελεύσεις ἀποβλέπουν εἰς τὴν διαμόρφωσιν κοινῆς θέσεως τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ἐπὶ διαφόρων θεμάτων, τοῦτο οὐδόλως ἐμποδίζει τοὺς Ἐπισκόπους μέλη, οἱ ὅποιοι μένουν ὑπόλογοι εἰς τὰς ἰδικὰς τῶν Ἐκκλησίας, νὰ ἐκφράσουν τὰς ἀπόψεις τῶν ἰδικῶν τῶν Ἐκκλησιῶν ἐνώπιον τοῦ ἔξω κόσμου».

Οἱ Συνελεύσεις ἀποτελοῦν ἐπομένως μία ἐνδιάμεση ἐκκλησιακὴ κατάστασις, καθὼς, μολονότι οἱ ἐργασίες τους διεξάγονται «συμφώνως πρὸς τὰς ἀρχὰς τῆς ὀρθοδόξου συνοδικῆς παραδόσεως» (Κανονισμὸς Λειτουργίας τῶν Ἐπισκοπικῶν Συνελεύσεων ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Διασπορᾷ, ἄρθρο 9), δὲν εἶναι οὔτε «Σύνοδοι» αὐτοδιοικήτων Ἐκκλησιῶν οὔτε ὅμως καὶ ἐκτάκτου χαρακτήρα «Συνάξεις» (ἐφ' ὅσον συγκαλοῦνται «τοῦλάχιστον ἅπαξ τοῦ ἔτους, τῇ προσκλήσει τοῦ Προέδρου», Κ.Λ., ἄρθρο 7, 1), ἀλλὰ μία *sui generis* συνοδικὴ πραγματικότητα.

Γίνεται συνεπῶς κατανοητὸ ὅτι ἡ διοικητικὴ ὠρίμανσις τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς διασπορᾶς περιορίζεται κατ' οὐσίαν ἀπὸ τὴν ἐξάρτησίν τους ἀπὸ τὶς Αὐτοκέφαλες Ἐκκλησίες-Μητέρες³⁶. Ἀσφαλῶς ὑπάρχει ἡ πρόβλεψις πὼς «εἰς ζητήματα γενικωτέρου ἐνδιαφερόντος, ἀπαιτοῦνται, κατ' ἀπόφασιν τῆς Ἐπισκοπικῆς Συνελεύσεως, πανορθόδοξον ἀντιμετώπισιν ὁ πρόεδρος αὐτῆς ἔχει τὴν ἀναφορὰν αὐτοῦ εἰς τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην διὰ τὰ περαιτέρω κατὰ τὰ πανορθόδοξως ἰσχύοντα» (Ο.Δ., §6· πρβλ. Κ.Λ., ἄρθρο 10, 2). Ἐπίσης, οἱ Ε.Σ. ἔχουν τὴ δυνατότητα νὰ ἐπικοινωνοῦν καὶ νὰ συνεργάζονται μὲ τὶς Αὐτοκέφαλες Ἐκκλησίες «ἐπὶ εἰδικῶν γλωσσικῶν, ἐκπαιδευτικῶν ἢ καὶ ποιμαντικῶν ζητημάτων», ὥστε «ἡ ποικιλία τῶν ἐθνικῶν παραδόσεων νὰ ἐπιβεβαιοῖ τὴν ἐνότητα

36. Αὕτῃ ἡ δομικὴ ἢ καταστατικὴ ἀδυναμία διαμόρφωσης μιᾶς κοινῆς ὀρθόδοξης θέσεως στὴ διασπορὰ λόγῳ τῆς ὑπεροχῆς «τῶν ἰδικῶν θέσεων τῶν [Αὐτοκεφάλων] Ἐκκλησιῶν» εἶναι φανερὴ, γιὰ παράδειγμα, στὴν ἀντιμετώπισιν τοῦ ζητήματος τῶν μεικτῶν γάμων, φαινόμενο πού συναντᾶται συχνότατα στὴ διασπορὰ, ὅπου ἡ ποιμαντικὴ ἀντιμετώπισις του παραπέμπεται ὄχι σὶς ἐκεῖ ἐκκλησιαστικὰς κοινότητες, ἀλλὰ στὴν κρίσιν τῶν Αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν. Στὸ συνοδικὸ κείμενο: «Τὸ μυστήριον τοῦ γάμου καὶ τὰ κωλύματα αὐτοῦ» διαβάζουμε (5, γ): «Ἡ δυνατότης ἐφαρμογῆς τῆς ἐκκλησιαστικῆς οἰκονομίας ὡς πρὸς τὰ κωλύματα γάμου δέον ὅπως νὰ ἀντιμετωπίζεται ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου ἐκάστης αὐτοκεφάλου Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, συμφώνως πρὸς τὰς ἀρχὰς τῶν ἱερῶν κανόνων, ἐν πνεύματι ποιμαντικῆς διακρίσεως, ἐπὶ τῷ σκοπῷ τῆς σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπου».

τῆς Ὁρθοδοξίας εἰς τὴν κοινωνίαν τῆς πίστεως καὶ τὸν σύνδεσμον τῆς ἀγάπης»³⁷. Σὲ κάθε περίπτωση ὅμως οἱ ἐκκλησιαστικὲς κοινότητες τῆς διασπορᾶς ἐπικοινωνοῦν περισσότερο μὲ τὰ ἐθνοεκκλησιαστικά τους κέντρα καὶ λιγώτερο μεταξὺ τους, διευρύνοντας τὸ μεταξὺ τους κανονικὸ χάσμα, λόγῳ τῆς ὑπαρξῆς διαφορετικῶν δικαιοδοσιῶν (ἐξαρχιῶν ἢ ἐπισκοπῶν) στὸ ἴδιο ἔδαφος, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ μὴ ἀναγνωρίζεται ποιὸς εἶναι ὁ «Πρῶτος» ἀνάμεσά τους. Ἐν ὀλίγοις, ἐλλοχεύει ὁ κίνδυνος ὁ καταδικασθεὶς ἀπὸ τὸ 1872 ἐθνοφυλετισμὸς νὰ ἐπανέλθει ἀπὸ τὸ παράθυρο καὶ μάλιστα κατοχυρωμένος συνοδικά.

Ἐπομένως, ἡ ἐκκλησιαστικὴ ταυτότητα τῶν κοινοτήτων, ἂν καὶ ἔχει ἐμφανῶς ἐνισχυθεῖ, ἐξακολουθεῖ νὰ παραμένει ἐκκρεμῆς, εὐρυσκόμενη σὲ μία κατάσταση διαρκοῦς μεταβατικότητας (*transitional*), ἀδυνατώντας νὰ ἐνσωματωθεῖ (*enculturation*) στὶς καταστάσεις τῶν γεω-κοινωνικῶν καὶ γεω-πολιτισμικῶν δεδομένων ὅπου βρίσκεται (γλῶσσα, διάλογος μὲ τὸν κόσμον τῆς Δύσεως κ.τ.λ.). Στὴν Κρήτη ἔγινε προσπάθεια νὰ ἐπιτευχθεῖ μία, κατὰ τὸ δυνατόν, ποιμαντικὴ σύγκλιση καὶ νὰ καμφθεῖ ὁ φυγόκεντρος ρόλος τῆς ἐθνικῆς ιδιομορφίας τῶν κοινοτήτων. Ὡστόσο, μολονότι οἱ κοινότητες τῶν ὀρθοδόξων συγκροτοῦν Συνελεύσεις καὶ διαμορφώνουν κοινὲς δράσεις, δὲν παύουν νὰ ἐπικοινωνοῦν πρῶτιστα μὲ τὶς Ἐκκλησίες-Μητέρες γιὰ τὴν προβολὴ τῶν ἐδικῶν τους θέσεων.

Ἡ διασπορὰ ὡς τοπικὴ Ἐκκλησία

Πῶς ὅμως μπορεῖ νὰ συνυπάρξει τὸ «μέρος» μὲ τὸ «ὄλον», πῶς δύνανται δηλαδὴ οἱ «εἰδικές» θέσεις κάθε Ἐκκλησίας νὰ ἐνταχθοῦν ὀργανικὰ σὲ ἓνα ἐνιαῖο σύνολο; Κατ' ἄλλη διατύπωση, πῶς μπορεῖ ἡ ἐκκλησιαστικὴ διασπορὰ νὰ προσαρμοσθεῖ στὰ δεδομένα τῶν κοινωνιῶν καὶ νὰ ἐνσωματωθεῖ σὲ μία νέα νοοτροπία³⁸; Εἶναι δυνατόν νὰ ὑποχωρήσει ὁ ἐθνικὸς χαρακτήρας τῶν συν-δικαιοδοσιῶν ὑπὲρ μιᾶς Συνόδου καὶ ἑνὸς «Πρώτου», δίχως νὰ προκληθεῖ κατακερματισμὸς καὶ αὐτονόμηση τῶν ἰδιαίτερων μερῶν³⁹;

37. Κ.Α., 5. 2· πρβλ. *Συνοδικὰ* IX, σ. 258.

38. Βλ. *Συνοδικὰ* XI, σ. 259.

39. Βλ. T. Ware, *The Orthodox Church*, ὁ.π., σ. 170.

Με άλλα λόγια, τὸ δίλημμα γιὰ τὴν ὀρθόδοξη διασπορὰ εἶναι τὸ ἀκόλουθο: εἴτε θὰ προωθηθεῖ περαιτέρω ἡ ἐκκλησιαστικὴ τῆς χειραφέτησης, εἰς βάρους τῶν μέχρι σήμερα ὑφισταμένων «δικαιωμάτων» τῶν Αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν, ἢ θὰ διατηρηθοῦν τὰ στάσιμα ὕδατα τῆς μέχρι σήμερα κανονικῆς ἀνωμαλίας, προκειμένου νὰ μὴν προκληθεῖ πρόβλημα στὶς διορθόδοξες σχέσεις⁴⁰.

Τὰ ἐρωτήματα αὐτὰ μᾶς ὀδηγοῦν στὴν ὀρθόδοξη περὶ τοπικῆς Ἐκκλησίας θεολογία, στὴ διαλεκτικὴ δηλαδή μεταξὺ ἐκκλησιαστικῆς ἐτερότητας καὶ διεκκλησιαστικῆς ἐνότητας. Ὡς γνωστόν, μία τοπικὴ Ἐκκλησία ποὺ συγκροτεῖται ἐδαφικὰ κι ὄχι ἐθνικὰ δὲν ἀποκλείει τὴν ποιμαντικὴ ἐτερότητα (ἐλευθερία) τῶν τοπικῶν-ἐνοριακῶν κοινοτήτων⁴¹, ἢ ὁποία ὅμως δὲν μπορεῖ νὰ ἐκφράζεται ἐκτὸς τοῦ συνοδικοῦ περιγράμματος, τὸ ὁποῖο προβλέπει τὴν ἀναγνώριση ἀπὸ ὅλα τὰ μέλη μιᾶς κεφαλῆς, ἐνός «Πρώτου», μὲ οὐσιαστικὲς διοικητικὲς ἀρμοδιότητες (34ος ἀποστολικὸς κανόνας καὶ κανόνας 9 τῆς συνόδου τῆς Ἀντιοχείας). Δίχως τὴ γνώμη τοῦ –ἀναγνωρισμένου ἀπὸ ὅλους ὡς «Πρώτου»– Μητροπολίτη, δὲν μπορεῖ νὰ χειροτονηθεῖ κανεὶς ἐπίσκοπος (κανόνας 6 τῆς α΄ οἰκουμενικῆς συνόδου). Γιὰ τὸν ἴδιο λόγο δὲν μποροῦν νὰ βρισκονται στὸν ἴδιο τόπο δύο ἐπίσκοποι (κανόνες 8 τῆς α΄ καὶ 12 τῆς δ΄ οἰκουμενικῆς συνόδου). Ἡ καθ' ἡμᾶς Ὀρθόδοξη Ἐκκλησία ἔχει ἀναγνωρίσει τὴν ἀρχὴ αὐτὴ ὡς ἀπαράβατο κριτήριον καὶ ἀνυπέβλητο ὄριον τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας σὲ τοπικὸ, περιφερειακὸ καὶ παγκόσμιον ἐπίπεδο⁴². Μεῖ ἄλλα λόγια, ἡ κοινωνία τῶν

40. Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Ἀμερικῆς, Δημήτριος, ἀναφερόμενος στὴν περίπτωσιν τῶν Η.Π.Α., ἀνέφερε πῶς: “In our case, during the six successive Assemblies (2010-2015), a methodical and responsible study was conducted, and several proposals to overcome the canonical anomaly were presented [...] (Some church jurisdictions in the U.S.A.) presented the view –and indeed insisted on it– that on account of the objections raised, it would perhaps be preferable for the so-called Orthodox Diaspora to remain in its present state rather than to proceed with changes. They argued that in spite of being in a state of “canonical anomaly”, a change to the current situation would cause turmoil and confusion within the Orthodox Jurisdictions in America (and by logical extension the other areas of Orthodox Diaspora)». Δημήτριος (Ἀρχιεπίσκοπος Ἀμερικῆς), “Orthodox Diaspora: Perspectives following the Holy and Great Council of the Orthodox Church” [http://www.orthodoxconference.theosch.auth.gr/22_5/5_%20Archbishop%20Demetrios%20Lecture%20for%2021-5-18%20LARGE%20FONT.pdf (20-6-2018)].

41. Βλ. ἐνδεικτικὰ τὸν κανόνα 2 τῆς β΄ οἰκουμενικῆς συνόδου.

42. Ἰω. Ζηζιούλας (Μητροπολίτης Περγάμου), «Ὁ Συνοδικὸς Θεσμός. Ἱστορικά,

μελῶν μιᾶς τοπικῆς Ἐκκλησίας γίνεται ὄχι μόνον (ὀριζοντίως) μεταξύ τους ἀλλὰ ἀπαραιτήτως καί (καθέτως) μετὰ τὸν Πρῶτο αὐτῆς, ὁ ὁποῖος τὴν ἀντιπροσωπεύει στὶς σχέσεις της μετὰ τὶς ἄλλες Ἐκκλησίες. Ὅτιδήποτε ἄλλο ἐκτὸς τοῦ κανονικο-εκκλησιακοῦ σχήματος «πολλοὶ Ἐπίσκοποι – Μία Σύνοδος – Ἕνας Πρῶτος (Μητροπολίτης/Ἀρχιεπίσκοπος)» ἀποτελεῖ παρέκκλιση ἀπὸ αὐτὸ ποῦ ἡ Ὁρθοδοξία θεωρεῖ ὡς «χρυσὸ κανόνα» τῆς ἐκκλησιαστικῆς τῆς ἐνότητάς⁴³.

Ἐχοντας ὑπ' ὄψιν τὰ παραπάνω, τίθεται τὸ ἐρώτημα: ἐφ' ὅσον ἀποφασισθεῖ ἡ ἐφαρμογὴ τῆς ἀκριβοῦς παραδόσεως περὶ τῆς τοπικῆς Ἐκκλησίας στὸν χῶρο τῆς διασπορᾶς (ποῦ σημαίνει: ἀποκλεισμὸς ὡς «ἀντικανονικῆς» τῆς διεύθυνσης ἀπὸ τὴν κάθε Αὐτοκέφαλη Ἐκκλησία τῆς δικῆς της διασπορᾶς καὶ ἐξασφάλιση μιᾶς διοικητικῆς ἐνότητάς), ποιὸς θὰ εἶναι σὲ αὐτὴν τὴν περίπτωσιν ὁ «Πρῶτος» τῶν ἀντίστοιχων συνόδων; Στὸν ὀρίζοντα καὶ μετὰ βᾶσιν τῆς διδασκαλίας τῆς Κρήτης προβάλλουν, κατὰ τὴν ἄποψή μας, οἱ ἐξῆς προοπτικές:

ἐκκλησιολογικὰ καὶ κανονικὰ προβλήματα», *Θεολογία*, τ. 80, 2 (2009), σ. 13: «Ἡ ἐπισκοπικὴ σύνθεσις τῆς Συνόδου ἔχει οὐσιαστικὴ θεολογικὴ βᾶσιν γι' αὐτὸ καὶ δικαίως ἐπιβάλλεται ἐκκλησιολογικὰ στὴν ἀρχαία Ἐκκλησία. Ὁ Ἐπίσκοπος, ὡς προεστὸς τῆς Εὐχαριστίας, εἶναι ὁ ἐκφραστὴς τῆς ἐνότητάς τῆς τοπικῆς Ἐκκλησίας καθεαυτήν, ἀλλὰ καὶ τῆς ἐνότητάς της μετὰ τὶς ἄλλες τοπικὰς Ἐκκλησίες, ἀφοῦ ἀνέκαθεν οἱ σύνοδοι ἀπέβλεπαν πρὸς τὴν ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας». Χρειάζεται νὰ καταγραφῆ βέβαια καὶ ἡ ἄποψις σύμφωνα μετὰ τὴν ὁποία οἱ κανόνες τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων δὲν μποροῦν νὰ ἐφαρμοσθοῦν κατὰ γράμμα στὶς συνθήκες τοῦ 21οῦ αἰῶνα, καθὼς οἱ «πόλεις» τῶν ἀρχαίων Συνόδων δὲν εἶναι ἴδιες μετὰ τὶς σύγχρονες μεγαλουπόλεις. Βλ. *Συνοδικὰ* XI, σ. 90-91· βλ. ἐπίσης τὴν πρώτη ὑπόσημ. τῆς παρούσας μελέτης. Πρὸς ἐπίρρωσιν τῆς παραπάνω ἄποψις, ἀρκεῖ ἓνα ἀπλὸ παράδειγμα: χάρις στὴν ἐξέλιξιν τῶν μεταφορῶν καὶ τὸ ἀνοιγμὰ τῆς ἀγορᾶς ἐργασίας, ἓνας ὀρθόδοξος μπορεῖ νὰ εἶναι κάποιος μέρες τῆς ἐβδομάδας (ἢ τοῦ ἔτους) μέλος τῆς διασπορᾶς καὶ κάποιος ἄλλος νὰ ἐπιστρέφει στὴ μητρικὴ Ἐκκλησία. Πῶς προσδιορίζεται σὲ αὐτὴν τὴν περίπτωσιν ἡ ἐκκλησιακὴ του ταυτότητα; Θὰ ἦταν ἐθελουσιάζουσα νὰ ὑποστηρίξει κανεὶς πῶς ἡ παραμονὴ του στὴ διασπορά, ἔστω καὶ προσωρινή, δὲν ἔχει καμμία ἐπίπτωση στὴν ἄποψιν του γύρω ἀπὸ τὸ διεθνὲς περιβάλλον ὅπου κινεῖται καὶ ἐργάζεται καὶ πῶς μένει ἀδιάφορος ἀπὸ τὴ συναναστροφὴν μετὰ πιστοὺς ἄλλων δογμάτων.

43. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Ἐπίσκοπος ποῦ ἐκπροσωπεῖ μιᾶς τοπικῆς Ἐκκλησίας δὲν μεταφέρει τίς «δικές» του (ἰδιαίτερες ἢ προσωπικές) θέσεις, ἀλλὰ αὐτὸ ποῦ εἶναι «κοινόν» στὴν Ἐκκλησία του, τουτέστιν αὐτὸ ποῦ ἀνήκει στὸ πλήρωμα καὶ μοιράζεται μετὰ τὴν ἀνὰ τὸν κόσμον Ἐκκλησία. Τὸ συνοδικὸ κείμενον γιὰ τὴ Διασπορὰ ὀρθᾶ ἀναφέρει πῶς οἱ Ε.Σ. ἐκφράζουν τὴν «κοινὴ βούλησιν» (1, α), τὴν «κοινὴν δρᾶσιν» (2, γ), τὴν «κοινὴν θέσιν» (5· πρβλ. ἄρθρο 4 τοῦ Κ.Α.), τὰ «κοινὰ ἐνδιαφέροντα» (ἄρθρο 5, β τοῦ Κ.Α.), τὴν «κοινὴν ἐκπροσώπησιν» (2, γ) τῶν Ἐκκλησιῶν.

Λύσεις ἐκκλησιαστικῆς χειραφέτησης⁴⁴

1. Παγίωση τοῦ θεσμοῦ τῶν Ε.Σ., μονιμοποίηση δηλαδή τοῦ προσωρινοῦ τους χαρακτηῖρα μὲ ἐνίσχυση τῶν «κοινῶν» δράσεων ἔναντι τῶν «εἰδικῶν» συμφερόντων ἐκάστης κοινότητος. Κάτι τέτοιο θὰ εἰσήγαγε στὰ κανονικὰ δεδομένα τὸ σχῆμα: «πολλὲς δικαιοδοσίαι – πολλὲς Ἐκκλησίες-Μητέρες – μία Συνέλευση», δηλαδή μία *sui generis* ἐκκλησιαστικὴ ὄντοτητα, διαφορετικὴ ἀπὸ τὴν παγιωμένη ἐκκλησιο-κανονικὴ ἀρχὴ «Μία Ἐκκλησία – Ἐνας Ἐπίσκοπος». Ἡ τελευταία προοπτικὴ, μολοντί προσώρως εἶναι ἡ μόνη πανορθόδοξως προβλεπομένη, μοιάζει δύσκολο νὰ μπορεῖ νὰ ἐξασφαλίσει ὑπὸ τίς παροῦσες συνθήκες τὴν οὐσιαστικὴ ἐνότητα τῆς διασπορᾶς, λόγω τῆς παρεμβολῆς διαφορετικῶν «ἐθνικῶν» Ἐκκλησιῶν-Μητέρων.

2. Ἐντολὴ στοὺς Προέδρους τῶν Ε.Σ. νὰ ἀσκήσουν οἱ ἴδιοι τὸν κανονικὸ ρόλο τοῦ «Πρώτου», μὲ ἐπέκταση τῶν διοικητικῶν τους δικαιωμάτων (καὶ ἀφαίρεση αὐτῶν ἀπὸ τοὺς λοιποὺς Ἱεράρχες)⁴⁵. Κάτι τέτοιο θὰ ὀδηγοῦσε εἴτε στὴ σταδιακὴ κανονικο-εκκλησιακὴ αὐτονόμηση τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς διασπορᾶς ἀπὸ τίς Ἐκκλησίες-Μητέρες (προοπτικὴ ποὺ δὲν ἀπέκλεισε ἡ Σύνοδος τῆς Κρήτης)⁴⁶ εἴτε στὸν πλήρη

44. Ἐξ ἄπαντος, ὡς «χειραφέτηση» νοεῖται ἐδῶ ὄχι ἡ ἀποκοπὴ τῶν ἐν τῇ Δύσει ὀρθοδόξων ἀπὸ τίς ρίζες τους οὔτε μία δῆθεν δραματικὴ «ὑπαρξιακὴ πάλη» μεταξὺ ἀνατολικῆς καὶ δυτικῆς Χριστιανοσύνης, ἀλλὰ ὁ ἀπογαλακτισμὸς τους ἀπὸ ἐθνοκρατικὰ ἰδεολογήματα ποὺ θὰ εὐνοήσῃ τὸ πάντρεμα καὶ τὴ σύνθεση Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως, τῇ «δυναμικῇ συνάντησιν τῶν δύο αὐτῶν παραδόσεων τοῦ χριστιανισμοῦ, στὴ βάση μιᾶς ἀθηντικῆς προσέγγισης καὶ ἐπαναπροσδιορισμοῦ τῶν “ὀρθοδόξων καταβολῶν” τῆς χριστιανικῆς πίστεως», εἰδικὰ σὲ μία ἐποχὴ ποὺ τὸ ὄραμα μιᾶς ἐνοποιημένης Εὐρώπης ἔχει λάβει σάρκα καὶ ὀστά. Π. Βασιλειάδης, «Ὁρθοδοξία καὶ Δύση. Ἡ εἴσοδος τοῦ δυτικοῦ πνεύματος στὸν ὀρθόδοξο χῶρο», στό: Ὁ ἴδιος, Ἡ Ὁρθοδοξία στὸ σταυροδρόμι, ἐκδ. Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη 1992, σσ. 125-126.

45. Αὐτὴ ἦταν κατὰ βάσιν ἡ κεντρικὴ πρόταση τοῦ John Meyendorff, ὁ ὁποῖος ἔγραφε τὸ 1983: “In areas and countries where two or more Orthodox autocephalous Churches are sending clergy to exercise a permanent ministry, canonical order requires the establishment of a united Church. Procedures to be followed are to be elaborated by consultation between all parties involved on the universal or local level. Pluralism of languages and traditions will be maintained and guaranteed wherever necessary, through the establishment of appropriate structures organized on a temporary basis”. J. Meyendorff, *Catholicity and the Church*, New York 1983, σ. 109.

46. Στὸν χῶρο τῆς διασπορᾶς ἡ χορήγηση Αὐτονομίας, σύμφωνα μὲ τὴν §2, ε τοῦ συνοδικοῦ κειμένου: «Τὸ Αὐτόνομο καὶ ὁ τρόπος ἀνακήρυξης αὐτοῦ», γίνεται «μόνον μετὰ πανορθόδοξον συναίνεσιν, ἐξασφαλιζομένην ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου

διοικητικό κατακερματισμό τῆς ἐν τῇ Δύσει Ὁρθοδοξίας. Βεβαίως, μία τέτοια προοπτική θὰ παρείχε τὴ δυνατότητα στοὺς ὀρθοδόξους τῆς διασπορᾶς νὰ καταθέσουν, μέσω τοῦ Πρώτου τους, τὴν ιδιαίτερη ποιμαντική τους ἐμπειρία –στὸ πλαίσιο τῶν «κοινῶν» θέσεων, δράσεων καὶ ἐνδιαφερόντων τους– καθὼς εἶναι ἐκεῖνες οἱ ἐκκλησιαστικὲς κοινότητες ποὺ περισσότερο διαλέγονται μὲ τοὺς πιστοὺς τῶν ἄλλων χριστιανικῶν καὶ θρησκευτικῶν παραδόσεων καὶ ποὺ ἀντιμετωπίζουν τὶς προκλήσεις, τὶς δυσκολίες καὶ τὶς προοπτικὲς τῆς διαχριστιανικῆς καὶ διαθρησκειακῆς συνάντησης⁴⁷.

«Πρῶτοι» καὶ «Σύνοδοι» κατ' ἀνάθεσιν ἢ ὑπὸ ἐποπτεία

1. Ἀνάθεση τῆς ἐποπτείας τῆς διασπορᾶς, συνολικὰ ἢ κατὰ περίπτωσιν, σὲ μία Αὐτοκέφαλη Ἐκκλησία. Αὐτὴ ἢ λύση ἔχει δοκιμασθεῖ στὸ παρελθόν (βλ. τὴν ἐκχώρηση τῆς πνευματικῆς προστασίας τῶν ὀρθόδοξων ἐλληνικῶν παροικιῶν Εὐρώπης καὶ Ἀμερικῆς ἀπὸ τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο στὴν Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος, ἀπὸ τὸ 1908 ἕως τὸ 1922, ἢ τὴν «ἐπιτροπική» παραχώρηση τῆς διοίκησης τῶν «Νέων Χωρῶν» ἀπὸ τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο στὴν Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος). Προϋπόθεση θὰ εἶναι ἡ Ἐκκλησία ποὺ θὰ ἀναλάβει αὐτὴν τὴν εὐθύνη νὰ ἔχει τὴν ἐτοιμότητα νὰ ἀσκήσει αὐτὸ τὸ ἔργο μακριὰ ἀπὸ ἐθνοφυλετικὲς ἐπιδιώξεις ἢ κρατικὲς ἐξαρτήσεις. Τονίζεται ἐπίσης ὅτι μία τέτοια δυνητικὴ ρύθμιση θὰ ἔχει προσωρινό-μεταβατικὸ χαρακτήρα καὶ ἡ ἐποπτεύουσα Ἐκκλησία θὰ ἔχει τὴν ἐντολὴ νὰ συγκεφαλαιώσῃ τὶς ἐπιμέρους κοινότητες σὲ «μία» Ἐκκλησία.

κατὰ τὰ πανορθόδοξως ἰσχύοντα». Στὸν Πρόλογο τοῦ ἰδίου κειμένου διευκρινίζεται ὅτι: «[εἶναι] εἰς τὴν ἀποκλειστικὴν ἀρμοδιότητα τῆς Αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας νὰ κινήσῃ καὶ νὰ ὀλοκληρώσῃ τὴν διαδικασίαν ἀποδόσεως τῆς Αὐτονομίας εἰς τμήμα τῆς κανονικῆς δικαιοδοσίας αὐτῆς, Αὐτονόμων Ἐκκλησιῶν μὴ ἰδρυομένων εἰς τὸν γεωγραφικὸν χώρον τῆς Ὁρθοδόξου Διασπορᾶς» (§γ). Νὰ τονισθεῖ πὼς ἡ κανονικὴ ρύθμιση τῆς διασπορᾶς δὲν θὰ πρέπει νὰ μὴν λάβῃ ὑπ' ὄψιν τὴν ἀνάγκη, ὅταν ἀποκατασταθεῖ ἡ ἐκκλησιαστικὴ κοινωρία μὲ τὴν Ἐκκλησία Ρώμης (τὸ πάλαι ποτὲ «Πατριαρχεῖο τῆς Δύσεως»), νὰ ἀσκεῖ ἢ τελευταία τὴν κανονικο-ποιμαντικὴν διοίκηση τῶν ὀρθοδόξων τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης.

47. Ἔλεγε, στὴ συνάφεια τοῦ Πανορθοδόξου Συνεδρίου τοῦ 1923, ὁ τότε Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Μελέτιος Μεταξάκης ὅτι: «τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον θεωρεῖ ὑποχρέωσίν του νὰ τονίξῃ τὴν ἀνάγκην ταύτην καὶ νὰ ὑπερμαχῇ μᾶς ἐνιαίας Ἐκκλησιαστικῆς ἀρχῆς ἐπὶ τῆς ἐν τῇ διασπορᾷ Ὁρθοδοξίας». Πρακτικὰ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Πανορθοδόξου Συνεδρίου, σ. 182.

2. Ὑπαγωγή τῆς διασπορᾶς στήν ἄμεσο διοικητικο-ποιμαντική μέριμνα τῆς Μητέρας Ἐκκλησίας, τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. Ἡ πρόταση αὐτή δικαιολογεῖται τόσο *de jure* (βάσει τῶν κανόνων 3 τῆς β', 28 τῆς δ' καί 36 τῆς πενθέκτης οἰκουμενικῆς συνόδου ἀναφορικά μέ τὸ προδικαιοδοσιακὸ δικαίωμα τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου), ὅσο καὶ *de facto*, λόγω τοῦ γεγονότος ὅτι ἡ Ἐκκλησία Κωνσταντινουπόλεως ἐπεβίωσε ἱστορικά χάρι στήν ὑπερεθνική καὶ ὑπερφυλετική της συνείδηση, τόσο στίς συνθήκες τῆς Βυζαντινῆς καὶ ἐν συνεχείᾳ Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας, ὅσο καὶ διαμέσου τῶν διορθόδοξων, διαχριστιανικῶν καὶ διαθρησκειακῶν πρωτοβουλιῶν τοῦ 20οῦ καὶ 21οῦ αἰῶνα. Οἱ διεθνεῖς πρωτοβουλίες τοῦ Πατριαρχείου, σὲ συνδυασμὸ μέ τὴν εὐρύτατη ὑποστήριξή του ἀπὸ Κράτη καὶ ἄλλες Ἐκκλησίες (Καθολικὴ Ἐκκλησία, Π.Σ.Ε.) καὶ τοὺς διεθνεῖς ὀργανισμοὺς (Εὐρωπαϊκὴ Ἐνωση), ἔχουν ἀναδείξει ἐθιμικῶ δικαίω τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο ὡς ἕναν «διεθνή θρησκευτικὸ ὀργανισμό, προϊούσης μακρᾶς ἱστορικο-κοινωνικῆς ἐμπειρίας τῆς ὁποίας ἡ μορφή, ἡ συμμετοχή, ἡ ὀργανωτικὴ δομὴ καὶ ἡ πνευματικὴ διοίκηση καθορίστηκαν ἀπὸ τὸ ὀρθόδοξο δόγμα»⁴⁸.

Ἡ διασπορὰ σὲ προοπτικὴ ἀνοιχτῆς μαρτυρίας

Ὁ Θεὸς μία μόνο «διασπορά» γνωρίζει: αὐτὴν ποὺ ἐργάζεται γιὰ τὴ μεταστροφή τοῦ κόσμου. Στὴν πρωτοκαινοδιαθηκική γραμματεία, Ἰουδαῖοι καὶ ἐθνικοὶ εἶναι αὐτοὶ ποὺ σχηματίζουν τὸν νέο λαὸ τοῦ Θεοῦ καὶ ὀδηγοῦν τὴ διασκορπισμένη ἀνθρωπότητα στήν ἐνότητα τῆς πίστεως καὶ τῆς κοινωνίας μέ τὸ Θεό. Ὁ Ἰάκωβος χαιρετοῦσε «τοὺς χριστιανοὺς ποὺ εἶναι διασκορπισμένοι σὲ ὅλο τὸν κόσμο»⁴⁹. Ὅπως ἡ διασπορὰ τοῦ βιβλικοῦ Ἰσραὴλ γινόταν ἀφορμὴ γιὰ νὰ γνωρίσουν οἱ ξένοι τὴν ἀληθινὴν πίστη, ἔτσι καὶ σήμερα οἱ διασκορπισμένοι (ἢ οἱ «ἐν διασπορᾷ» εὐρισκόμενοι) χριστιανοὶ δωρίζουν τὴν πίστη τους, ὥστε νὰ συγκεντρωθοῦν ὅλα τὰ ἔθνη σὲ μία πίστη, ἕνα βάπτισμα, μία Ἐκκλησία⁵⁰.

48. Μ. Θεοδωροῦδης, *Τὸ νομικὸ περίγραμμα τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου στὸ πλαίσιο τῆς διεθνoῦς κοινότητος*, ἐκδ. Σάκκουλας, Ἀθήνα-Θεσσαλονίκη 2001, σ. 355.

49. Ἰακ. 1, 1.

50. Βλ. λήμμα «Διασπορά», *Λεξικὸ Βιβλικῆς Θεολογίας*, ἐκδ. Ἄρτος Ζωῆς, Ἀθήνα

Ἄφετηρία ἐπομένως ἐνὸς προβληματισμοῦ γιὰ τὴ θεολόγησι τῆς διασπορᾶς θὰ μπορούσε νὰ ἀποτελέσει τὸ ἄρθρο 5, 1α τοῦ Κ.Λ., τὸ ὁποῖο ἀναφέρεται στὴν ἐκπλήρωσι –μεταξὺ ἄλλων– τῶν «ἱεραποστολικῶν» ὑποχρεώσεων αὐτῆς. Ἐὰν καὶ οἱ ὑποχρεώσεις αὐτὲς ἐντάσσονται σὲ μίᾳ σειρᾷ ἄλλων ἐκδηλώσεων (φιλανθρωπία, ἐκπαιδευτικὸ ἔργο, ποιμαντορικὴ), ἡ ἱεραποστολὴ μοιάζει νὰ εἶναι, λόγῳ τῆς φύσεώς της, ἡ μεγάλη πρόκλησι τῆς Ὁρθοδοξίας τοῦ 21ου αἰῶνα.

Γενικὰ ὡς «ἱεραποστολή» ὀρίζεται ἡ φανέρωσι τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ σὲ ὅλες τὶς συνθήκες τοῦ κόσμου, ἡ διαρκὴς ἐνωτικὴ καὶ ἀγιαστικὴ κίνησι τῆς Ἐκκλησίας πρὸς τοὺς «ἐντός» καὶ τοὺς «ἐκτός» αὐτῆς. Εἰδικώτερα, κατὰ τὴ Σύνοδο: «Ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ καλεῖται νὰ ἐπαναδιατυπώσῃ καὶ φανερώσῃ τὴν προφητικὴν μαρτυρίαν της εἰς τὸν κόσμον, στηριζομένη εἰς τὴν ἐμπειρίαν τῆς πίστεως, ὑπενθυμίζουσα ἐν ταύτῳ καὶ τὴν πραγματικὴν ἀποστολὴν αὐτῆς, διὰ τῆς καταγγελίας τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς καλλιέργειας συνειδήσεως ἐνότητος εἰς τὸ ποίμνιον αὐτῆς. Οὕτω, διανοίγεται εὐρὸ πεδῖον δι' αὐτὴν, δεδομένου ὅτι ὡς οὐσιαστικὸν στοιχεῖον τῆς ἐκκλησιολογικῆς της διδασκαλίας προβάλλει εἰς τὸν διεσπασμένον κόσμον τὴν εὐχαριστιακὴν κοινωνίαν καὶ ἐνότητα»⁵¹.

Πῶς ὅμως μπορεῖ νὰ φανερωθεῖ ἡ «προφητικὴ μαρτυρία» τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ στὸν κόσμον τοῦ σήμερα; Κατὰ τὴ Σύνοδο τῆς Κρήτης, ἡ ἱεραποστολὴ τῆς Ἐκκλησίας συνίσταται στὴν κήρυξι τοῦ Εὐαγγελίου καὶ στὸ ἀποστολικὸ ἔργο⁵². Ἡ μὲν ἀναγγελία τοῦ Εὐαγγελίου ἀφορᾷ ὅσους ζοῦν ἀκόμη καὶ σήμερα σὲ μίᾳ κατάστασι «πρὸ Χριστοῦ» ἢ ἀγνοίας Αὐτοῦ. Ἀπὸ τὴν ἄλλη, τὸ ἀποστολικὸ ἔργο ἐκδηλώνεται ἐκεῖ ὅπου ἔχει ἤδη διαδοθεῖ τὸ Εὐαγγέλιον, ἔχει ἐμπεδωθεῖ ἡ χριστιανικὴ πίστις καὶ χρειάζεται ἡ ἐνσωμάτωσις της στὸν πολιτισμὸν καὶ τὴ ζωὴ ἐνὸς λαοῦ (*enculturation*)⁵³. Εἶναι ἐντολή τοῦ Κυρίου ἡ διὰ

1980, σ. 261.

51. Ἁγία καὶ Μεγάλη Σύνοδος τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, *Ἡ Ἀποστολὴ τῆς Ἐκκλησίας ἐν τῷ συγχρόνῳ κόσμῳ*, Στ', 9.

52. Βλ. *Ἐγκύκλιος τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας*, §6.

53. Βλ. *Ἡ Ἀποστολὴ τῆς Ἐκκλησίας ἐν τῷ συγχρόνῳ κόσμῳ*, Β, 3: «Ἐναντι τῆς καταστάσεως αὐτῆς, ἡ ὁποία ὠδήγησεν εἰς τὴν ἀποδυνάμωσιν τῆς θεωρήσεως τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου, καθήκον τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας εἶναι, ὅπως προβάλλῃ σήμερον, διὰ τοῦ κηρύγματος, τῆς θεολογίας, τῆς λατρείας καὶ τοῦ ποιμαντικοῦ ἔργου

τῆς ἱεραποστολῆς ἔξοδος τῆς Ἐκκλησίας στὸν κόσμον, σὲ κάθε ὁδὸ καὶ περιφέρεια τῆς ἀνθρώπινης ὑπαρξῆς καὶ ἡ προφητικὴ φανέρωση τῶν ἐσχάτων, τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ, ἐντὸς τῆς ἱστορίας⁵⁴.

Συγχρόνως, ὁ ἐπανευαγγελισμὸς δηλώνει τὴν εἰδικὴ ἀνάγκη ἀνανέωσης καὶ ἐπικαιροποίησης τῆς ἀποστολικῆς δράσης στὶς ἀνάγκες τοῦ σημερινοῦ παγκοσμιοποιημένου κόσμου καὶ τῆς «πολύμορφης οἰκουμένης». Ὁ ἐπανευαγγελισμὸς μετέρχεται τῆς κήρυξης τῆς βασιλείας, ἐκεῖ ὅπου ἔχει ἐξασθενήσει ἡ χριστιανικὴ πίστη καὶ ὑπάρχει ἡ ἀνάγκη τῆς ἐκ νέου ὑπενθύμισης αὐτοῦ ποὺ τέμνει καὶ ἐπανακαθορίζει τὴν ἀνθρώπινη ἱστορία: τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ Εὐαγγελίου Του⁵⁵.

Τὸ ἔργο τοῦ εὐαγγελισμοῦ καὶ τοῦ ἐπανευαγγελισμοῦ διακρίνονται (ἢ κατ' ἄλλη διατύπωση: συμπληρώνονται) τόσο ἀπὸ τὸν διαχριστιανικὸ διάλογο, ποὺ σκοπὸ ἔχει νὰ προβάλλει στοὺς ἑτεροδόξους τὴν ὀρθόδοξη πίστη καὶ παράδοση μὲ ἀπώτερο στόχο τὴν ἀποκατάσταση τῆς χριστιανικῆς ἐνότητας⁵⁶, ὅσο καὶ ἀπὸ τὴ διαθρησκειακὴ συνεργασία, ποὺ συμβάλλει στὴν προώθηση τῆς ἀμοιβαίας ἐμπιστοσύνης, τῆς καταλλαγῆς καὶ τῆς εἰρήνης μὲ τὸν μὴ χριστιανικὸ κόσμον⁵⁷. Σὲ κάθε περίπτωσι, ἡ ἱεραποστολὴ βρίσκεται στὸν πυρῆνα τῆς χριστιανικῆς δράσεως, ποὺ εἶναι: α) ἡ μαρτυρία τῆς περὶ Θεοῦ ἀληθείας (ποὺ μὲ τὴ σειρὰ τῆς σημαίνει: προσωπικὴ μετοχὴ στὴ ζωὴ τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ), β) ἡ ἐκκλησιαστικοποίηση τοῦ κόσμου καὶ γ) ἡ μετοχὴ στὸ

της, τὴν ἀλήθειαν τῆς ἐν Χριστῷ ἐλευθερίας».

54. Βλ. *Μήνυμα τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλῃς Συνόδου τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας*, §7.

55. Βλ. *Μήνυμα*, §2: «Ὁ ἐπανευαγγελισμὸς τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ στὶς σύγχρονες ἐκκοσμιευμένες κοινωνίες καὶ ὁ εὐαγγελισμὸς ἐκείνων ποὺ ἀκόμη δὲν ἔχουν γνωρίσει τὸν Χριστὸ ἀποτελοῦν ἀδιάλειπτο χρέος τῆς Ἐκκλησίας».

56. Στὸ συνοδικὸ ἔγγραφο *Σχέσεις τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας πρὸς τὸν λοιπὸν χριστιανικὸν κόσμον* (§4) ἀναφέρεται πῶς: «ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία [...] ἐπρωτοστάτησε μάλιστα εἰς τὴν σύγχρονον ἀναζητήσιν ὁδῶν καὶ τρόπων τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς ἐνότητος τῶν εἰς Χριστὸν πιστευόντων» καὶ πῶς: «ἠγωνίσθη ὑπὲρ ἀποκαταστάσεως τῆς χριστιανικῆς ἐνότητος» καὶ πῶς ἡ συμμετοχὴ τῆς στὴν Οἰκουμενικὴ Κίνησι «οὐδὲνως τυγχάνει ξένη πρὸς τὴν φύσιν καὶ τὴν ἱστορίαν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας».

57. Το συνοδικὸ Μήνυμα βεβαιώνει τὴ συστοίχιση τῆς Ὁρθοδοξίας ὑπὲρ τοῦ νηφάλου διαθρησκειακοῦ διαλόγου ποὺ: «συμβάλλει σημαντικὰ στὴν προώθηση τῆς ἀμοιβαίας ἐμπιστοσύνης, τῆς εἰρήνης καὶ τῆς καταλλαγῆς» (§4) καὶ στὴν προστασία τῆς θρησκευτικῆς ἐλευθερίας καὶ τοῦ «δικαιώματος κάθε πιστοῦ καὶ κάθε θρησκευτικῆς κοινότητος νὰ τελοῦν ἐλεύθερα ἀπὸ κάθε κρατικὴ παρέμβαση τὰ θρησκευτικὰ τους καθήκοντα» (§10).

εὐχαριστιακὸ θυσιαστήριον, στή «λειτουργία μετὰ τῆ Λειτουργία», ποὺ μοιράζει «στοὺς ἐγγὺς καὶ τοὺς μακρὰν» αὐτὸ ποὺ ἤδη προσφέρθηκε στὴν εὐχαριστιακὴ σύναξη⁵⁸.

Ἀπὸ τὰ παραπάνω προκύπτει πὼς ἡ ἱεραποστολὴ εἶναι μία συνεχὴς «λειτουργία» [ἐπι-]κοινωνίας τῶν μελῶν τῆς Ἐκκλησίας μὲ τὸν ἐκτὸς αὐτῆς κόσμος, σὲ κάθε συνάφεια τοῦ κόσμου, μία λειτουργία ποὺ πηγάζει ἀπὸ ἓνα κέντρο, τὸν Χριστό, καὶ διαχέεται στὴν κτιστὴ δημιουργία γιὰ νὰ τὴν ὀδηγήσει τελικὰ πάλι σὲ Αὐτόν, ἀποκαλύπτοντας τὴν ἀλήθεια γύρω ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ φανερώνοντας τὰ δῶρα ποὺ Ἐκεῖνος ἔδωσε στὴν ἀνθρωπότητα. Ὑπ’ αὐτὴν τὴν ἔννοια, ἡ ἱεραποστολὴ καλεῖ τὸν ἄνθρωπο στὴν ἀποβολὴ αὐτοῦ ποὺ τὸν κρατᾶ μακριὰ ἀπὸ τὸ κέντρο καὶ ἀναζητεῖ ὅλα ὅσα ὑπάρχουν στὰ ποικίλα περιβάλλοντα καὶ μποροῦν νὰ ὀδηγήσουν στὴν κοινωνία μαζί Του⁵⁹.

Κήρυξη-διάλογος-συνεργασία

Μποροῦν νὰ βροῦν ἐφαρμογὴ οἱ παραπάνω ἱεραποστολικές προκλήσεις στὴν Ὁρθοδοξία τῆς διασπορᾶς σήμερα; Εἶναι ἀλήθεια πὼς οἱ ὀρθόδοξοι ποὺ ἀναγκάστηκαν νὰ μετοικήσουν στὴ Δύση κουβάλησαν μαζί τους τὴν ἀνάμνηση τῶν ἀξιῶν τῶν γενεθλίων χωμάτων τους ἀλλὰ καὶ τὴ νοσταλγία γιὰ τὴ θρησκευτικὴ καὶ πολιτιστικὴ τους παράδοση. Συχνὰ ἡ ἀναμέτρησή τους μὲ τὴ Δύση ἦταν ἀπολογητικὴ καὶ ἐκφράσθηκε μὲ τὴν ἄρνηση αὐτῆς. Ἄλλοτε πάλι ἡ συνάντηση αὐτὴ ὀδήγησε στὴ συμφιλίωση ἢ τὴ διόρθωση τῶν ἀντιδυτικῶν ἀκροτήτων, στὴν ἐπαναξιολόγηση τῆς ἀνατολικῆς χριστιανικῆς θεολογίας (βλ. τὶς ρωσικὲς ὀρθόδοξες παροικίες τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης). Σὲ κάθε περίπτωσι, τὸ ἱστορικὸ ἔδαφος στὸ ὁποῖο ἀπλώνεται ἡ Ὁρθοδοξία δὲν εἶναι αὐτὸ τοῦ ἐνὸς ἢ τοῦ ἄλλου Κράτους, ἀλλὰ ἐκεῖνο τῆς μαθητείας

58. *Ἐγκύκλιος*, §6: «Ἡ μετοχὴ εἰς τὴν θεῖαν Εὐχαριστίαν εἶναι πηγὴ ἀποστολικοῦ ζήλου πρὸς εὐαγγελισμόν τοῦ κόσμου. Μετέχοντες τῆς θείας Εὐχαριστίας καὶ προσευχόμενοι ἐν τῇ ἱερᾷ Συνάξει ὑπὲρ τῆς Οἰκουμένης, καλούμεθα νὰ συνεχίσωμεν τὴν “λειτουργίαν μετὰ τὴν Λειτουργίαν” [...] νὰ διανέμωμεν τὰ δῶρα τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ προσφέρομεν τὸν ἑαυτὸν μας πρὸς πάντας μὲ χριστοειδῆ τρόπον».

59. Κατὰ τὸν Ἀρχιεπίσκοπο Ἀλβανίας Ἀναστάσιο, ἡ Ἐκκλησία εἶναι «ἐς αἰὶ Ἀποστολική» καὶ προσφέρει τὸ Εὐαγγέλιον τῆς Σωτηρίας σὲ ὀλόκληρην τὴν Οἰκουμένην, συνεχίζοντας τὸ ἔργον ποὺ ἄρχισε ὁ Χριστὸς 2.000 χρόνια πρὶν. Βλ. Ἀναστάσιος, Ἀρχιεπίσκοπος Τιράνων, Δυρραχίου καὶ πάσης Ἀλβανίας, «Ἐναρκτήρια Συνεδρίασις τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου [Προσφώνησις]».

«πάντων τῶν ἐθνῶν»⁶⁰. Ούτε ἡ οὐσία τῆς ὑπαρξῆς τῆς βρίσκεται στὴν ἀνάδειξη ἐθνικῶν μεταναστευτικῶν Ἐκκλησιῶν, ἀλλὰ στὴ διαμόρφωση κοινοτήτων εὐαγγελισμοῦ. Ἰπ' αὐτὴν τὴν προοπτικὴ οἱ διάφοροι ἐθνικοὶ προσδιορισμοὶ εἶναι παράθυρα μέσα ἀπὸ τὰ ὅποια τὸ φῶς τοῦ Εὐαγγελίου φωτίζει τὶς ζωὲς τῶν ἀνθρώπων, ὥστε νὰ καλλιεργήσει «συνείδηση ἐνότητας» στὸ ποίμνιο κι ὄχι νὰ δικαιώσει τὰ διάφορα ἐθνο-θρησκευτικὰ ἀφηγήματα⁶¹.

Σὲ αὐτὴν τὴν περίπτωση, ἡ ὀρθόδοξη ἐκκλησιαστικὴ διασπορά, μὴ εὐρισκόμενη σὲ κάποιο συγκεκριμένο «κέντρο» ἀλλὰ ὄντας ἀπλωμένη –ὡς «ἐγκατασπορά»– «ἕως ἐσχάτου τῆς γῆς»⁶², ζεῖ ἤδη σὲ ἕναν ὀρίζοντα ἑτερογενῆ, πολύμορφο καὶ παγκόσμιο (στὴ Βόρεια καὶ Νότια Ἀμερική, στὴν Αὐστραλία, στὴ Βόρεια καὶ Κεντρικὴ Εὐρώπη, στὴν Ἀνατολικὴ Μεσόγειο) καὶ γι' αὐτὸ συνδυάζει τὰ πλεόν καιρία χαρακτηριστικὰ τῆς χριστιανικῆς μαρτυρίας⁶³. Ἔτσι: α) κηρύσσει τὸ Εὐαγγέλιο στοὺς «ἐκτός» ποὺ ἀγνοοῦν τὸν Χριστό, β) διαλέγεται μὲ τοὺς ἑτεροδόξους καὶ τοὺς πιστοὺς τῶν ἄλλων θρησκευμάτων⁶⁴, γ) ἐργάζεται

60. *Ματθ.* 28, 19.

61. Εἶναι πιθανὸν ὅτι καὶ σήμερον θὰ ἔβρισκε ἀρκετοὺς ὑποστηρικτὲς ἡ ἄποψη τοῦ τότε Μητροπολίτη Μαυροβουνίου Γαβριὴλ στὸ Πανορθόδοξο Συνέδριο τοῦ 1923 πῶς: «ἡ ὀριστικὴ διευθέτησις τοῦ ζητήματος τούτου δὲν ἐξαρτᾶται μόνον ἐκ τῶν ἐπὶ μέρους Ἐκκλησιαστικῶν ἀρχῶν, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν ἀρμοδίων κυβερνήσεων». *Πρακτικὰ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Πανορθοδόξου Συνεδρίου*, σ. 180.

62. *Πράξ.* 1, 8. Ἄλλωστε, «ἡ λέξις “διασπορά” παραπέμπει ἐννοιολογικὰ στὸν διασκορπισμὸ καὶ τὴν ἐξανέμιση, ἐνῶ ἐκκλησιολογικὰ καὶ κανονικὰ δὲν παραπέμπει πουθενά”!». Παπαθωμᾶς, «Αὐτοκεφαλισμὸς καὶ “Διασπορά”», ὁ.π., σ. 411.

63. Σημειωτέον ὅτι ἡ διασπορά εἶναι συνέπεια μετανάστευσης ὀρθοδόξων κι ὄχι ἀποτέλεσμα ἱεραποστολικῆς δραστηριότητος (ἐξαιρουμένης τῆς δράσης Ρώσων ἱεραποστόλων στὴ Βόρεια Ἀμερική στὰ τέλη τοῦ 18ου καὶ τὶς ἀρχὲς τοῦ 19ου αἰῶνα). Γι' αὐτὸν τὸν λόγο καμμία Αὐτοκέφαλη Ἐκκλησία –τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἐξαιρουμένου, βάσει τῶν δικαιωμάτων ποὺ ἀπορρέουν ἀπὸ τὸν κανόνα 28 τῆς δ' οἰκουμενικῆς συνόδου– δὲν δύναται νὰ διεκδικήσει κάποιου εἴδους «μητρικό» ἱεραποστολικὸ δικαίωμα ἐναντι τῶν κοινοτήτων αὐτῶν.

64. *Μήνυμα τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας*, §3: «[Μέσω τοῦ διαλόγου] ὁ λοιπὸς χριστιανικὸς κόσμος γνωρίζει ἀκριβέστερα τὴ γνησιότητα τῆς Ὁρθοδόξου Παραδόσεως, τὴν ἀξία τῆς πατερικῆς διδασκαλίας, τὴ λειτουργικὴ ἐμπειρία καὶ τὴν πίστη τῶν Ὁρθοδόξων». Ἀσφαλῶς, ἡ κίνησις αὐτὴ «πρὸς τοὺς ἄλλους» εἶναι ἀμφίδρομη: οἱ ὀρθόδοξοι δὲν προβάλλουν ἀπλᾶ τὴ δική τους πνευματικότητα, ἀλλὰ ταυτόχρονα δύναται νὰ προσλάβουν ὅ,τι ὑπάρχει στὶς ἄλλες χριστιανικὲς παραδόσεις, εἶναι σύμφωνο μὲ τὴν παράδοσι τῆς ἐνιαίας Ἐκκλησίας καὶ μπορεῖ νὰ ἐμπλουτίσει τὴν κοινὴ χριστιανικὴ μαρτυρία στὸν κόσμον. Κατὰ τὴν προσυνοδική

ἀπὸ κοινοῦ μὲ ἄλλους χριστιανούς γιὰ τὴν ἐπαναφορὰ τοῦ κόσμου στὶς χριστιανικὲς πνευματικὲς του ρίζες⁶⁵ καὶ δ) λόγῳ τῆς ἐθνο-πολυμορφίας τῆς σαρκώνεται σὲ δι-εθνικὸ (*transnational*) ἐπίπεδο καὶ εἶναι σὲ θέση νὰ ὑπερβεῖ τὶς ἀντιλήψεις ἐκεῖνες ποὺ βλέπουν τὴν Ἐκκλησία ὡς προέκταση τοῦ ἑνὸς ἢ τοῦ ἄλλου ἐθνικοῦ ὁράματος, ποὺ μέχρι τώρα ἐνεργοῦν – δυστυχῶς– διασταλτικὰ στὶς διορθόδοξες σχέσεις⁶⁶.

Εἶναι ἐπομένως δυνατόν ἢ παρουσία τῆς διασπορᾶς στὸν περίπλοκο κόσμος τοῦ σήμερα, μὲ βάση τὸ τρίπτυχο «κῆρυξη-διάλογος-συνεργασία», νὰ ἐξακολουθεῖ νὰ διατηρεῖ ὅλα τὰ αὐθεντικὰ στοιχεῖα τῆς ὀρθόδοξου παραδόσεως, μεταποιώντας τα σὲ εὐαγγελικὴ ὁρμὴ καὶ μαρτυρία στὶς ἐνοποιημένες, πολυδυναμικὲς καὶ ἀπο-εδαφικοποιημένες κοινωνίες; Ἡ ἀπάντηση εἶναι καταφατικὴ, ἐφ’ ὅσον ληφθεῖ ὑπ’ ὄψιν ὅτι ἡ ὀρθόδοξη διασπορὰ χρειάζεται κοινότητες λιγώτερο ἐξαρτημένες ἀπὸ ἐθνικο-κρατικὰ «κέντρα» καὶ περισσότερο ἱεραποστολικὰ χειραφετημένες, οἱ ὁποῖες νὰ λειτουργοῦν λιγώτερο ὡς καθρέπτῃς ἐθνο-κρατικῶν ἐπιδιώξεων καὶ περισσότερο ὡς φορεῖς ποὺ νὰ κοινωνοῦν τὴν ἐμπεδωμένη καὶ ἐμπλουτισμένη ποιμαντικὴ τους ἐμπειρία μεταξὺ τους καὶ μὲ τὶς λοιπὲς Αὐτοκέφαλες Ἐκκλησίες –κι ὄχι ἀπλῶς μὲ κάποιες ἐξ αὐτῶν– συνεργασία (ὅπως ἔχει προβλεφθεῖ ἀπὸ τὸν Κ.Λ., ἄρθρο 5, 2), ὥστε τελικὰ νὰ διευκολυνθοῦν πανορθόδοξες λύσεις σὲ μείζονα προβλήματα, κατὰ τὰ «πανορθόδοξως ἰσχύοντα» (Ο.Δ., §6· Κ.Λ., ἄρθρο 10, 2), καὶ ἡ φωνὴ τῆς διασπορᾶς νὰ εἶναι ὄντως ὠφέλιμη γιὰ τὴν ὀρθόδοξη Χριστιανοσύνη τοῦ 21ου αἰῶνα.

περίοδο οἱ ἱεραποστολικὲς ὑποχρεώσεις τῆς διασπορᾶς εἶχαν ἤδη συνδεθεῖ μὲ τὴν ἀνάγκη ἀνάπτυξης μιᾶς κοινῆς στάσεως ἔναντι τῶν ἑτεροδόξων (καὶ κατ’ ἐπέκτασιν τῶν ἀλλοθρήσκων). Βλ. *Συνοδικὰ* XI, 246, σσ. 253-254.

65. Ἐὰν ἀπὸ τὴ μία ἢ Ὁρθοδοξία γίνεται ὀλοένα καὶ περισσότερο «δυτικὴ», ἀπὸ τὴν ἄλλῃ ἢ Δύση, ποὺ μέχρι σήμερα χαρακτηριζόταν ἀπὸ τὴν κυριαρχία ἄλλων χριστιανικῶν παραδόσεων (Καθολικισμός, Προτεσταντισμός κ.τ.λ.), ἀναγνωρίζει πλέον τὴ συγκατοίκησή της μὲ τὴν Ὁρθοδοξία ὡς ἀναπόφευκτο στοιχεῖο τῆς χριστιανικῆς τῆς ταυτότητας.

66. «[Ἀπὸ τὴν Πανορθόδοξη Σύνοδο τῆς Κωνσταντινουπόλεως τοῦ 1872 καὶ ἐντεῦθεν] ἡ Ὁρθοδοξία ἔγινε προέκταση τοῦ Ἔθνους καί, *mutatis mutandis*, ἡ Ἐκκλησία ἔγινε ἀναλογικὰ προέκταση τοῦ Ἔθνους-Κράτους». Παπαθωμᾶς, «Ἐθνοφυλετισμός καὶ [ἡ ἀποκαλούμενη] Ἐκκλησιακὴ “Διασπορά”», ὁ.π., σ. 390.

SUMMARY

The Holy and Great Synod and the Orthodox *Diaspora*. National Temptations and Missionary Challenges

By D. Keramidas, *PhD*
Pontifical University of St. Thomas Aquinas - Angelicum

Orthodox diaspora is facing in the 21st century a double challenge: on the one hand globalization and on the other the technological revolution, which brought the faithful of the West to be simultaneously in their national countries and in their new homelands. The Orthodox Church has organized the government of a local ecclesiastical community on the principle "one Eucharist - one bishop", a criterion which unfortunately is not observed in the diaspora, due to the mediation of many "national" jurisdictions. The article presents the teaching of the Holy and Great Council of Crete on the issue and the solution that the Synod has indicated. The article considers also some possible solutions for the canonical "normalization" of the matter, through possibly the greater emancipation of the ecclesiastical communities of the diaspora. In any case, the diaspora has the potential to dialogue with the world outside, more than the national Autocephalous Churches can.

This is a key-challenge both for the witness of the Gospel and the promotion and renewal of the Orthodox tradition.

